

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 1ης Αυγούστου 2022 *

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις – Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας – Κανονισμός (ΕΚ) 2201/2003 – Άρθρα 3, 6 έως 8 και 14 – Έννοια της “συνήθους διαμονής” – Διεθνής δικαιοδοσία, αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής – Κανονισμός (ΕΚ) 4/2009 – Άρθρα 3 και 7 – Πολίτες δύο διαφορετικών κρατών μελών οι οποίοι διαμένουν σε τρίτο κράτος ως συμβασιούχοι που υπηρετούν στην αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο εν λόγω τρίτο κράτος – Καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας – Forum necessitatis»

Στην υπόθεση C-501/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Audiencia Provincial de Barcelona (εφετείο Βαρκελώνης, Ισπανία) με απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 6 Οκτωβρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

MPA

κατά

LCDNMT,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Prechal, πρόεδρο του δευτέρου τμήματος, προεδρεύουσα του τρίτου τμήματος, J. Passer, F. Biltgen, L. S. Rossi (εισηγήτρια) και N. Wahl, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Szpunar

γραμματέας: L. Carrasco Marco, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ’ ακροατηρίου συζητήσεως της 16ης Σεπτεμβρίου 2021,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η MPA, εκπροσωπούμενη από την A. López Jiménez, abogada,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

- ο LCDNMT, εκπροσωπούμενος από τις C. Martínez Jorba και P. Tamborero Font, abogadas,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον L. Aguilera Ruiz,
- η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την I. Gavrilova, τον M. Smolek και τον J. Vlácil,
- το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκπροσωπούμενο από τις M. Μπαλτά, H. Marcos Fraile και από τον C. Zadra,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την I. Galindo Martín, τους M. Kellerbauer, N. Ruiz García, M. Wilderspin και W. Wils,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 24ης Φεβρουαρίου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 3, 7, 8 και 14 του κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000 (ΕΕ 2003, L 338, σ. 1), των άρθρων 3 και 7 του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία και το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής (ΕΕ 2009, L 7, σ. 1), καθώς και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της ΜΡΑ και του LCDNMT, δύο συμβασιούχων υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που υπηρετούν στην αντιπροσωπεία της στο Τόγκο, σχετικά με αίτηση διαζυγίου συνοδευόμενη από αιτήματα περί ρυθμίσεως και καθορισμού των λεπτομερειών ασκήσεως της επιμέλειας και της γονικής μέριμνας των ανηλίκων τέκνων του ζεύγους, επιδικάσεως διατροφής για τα ανήλικα τέκνα, καθώς και ρυθμίσεως της χρήσεως της οικογενειακής στέγης που βρίσκεται στο Λομέ (Τόγκο).

Το νομικό πλαίσιο

Το διεθνές δίκαιο

- 3 Κατά το άρθρο 31, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Βιέννης περί των διπλωματικών σχέσεων, η οποία συνήφθη στη Βιέννη στις 18 Απριλίου 1961 και τέθηκε σε ισχύ στις 24 Απριλίου 1964 (*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 500, σ. 95, στο εξής: Σύμβαση της Βιέννης):

«Ο διπλωματικός πράκτωρ απολαύει της ποινικής ετεροδικίας εις το παρ' ω η διαπίστευσις Κράτος. Απολαύει ωσαύτως της αστικής και διοικητικής ετεροδικίας, πλην εάν πρόκειται:

- α) περί εμπραγμάτου αγωγής αφορώσης ιδιωτικών ακίνητων κείμενων επί του εδάφους του παρ' ω η διαπίστευσις Κράτους, εκτός εάν ο διπλωματικός πράκτωρ κατέχη τούτο δια λογαριασμόν του διαπιστευόντος Κράτους δια τους σκοπούς της αποστολής,
- β) περί αγωγής αφορώσης κληρονομίαν, εις την οποίαν ο διπλωματικός πράκτωρ εμφανίζεται ως εκτελεστής διαθήκης, διαχειριστής, κληρονόμος ή κληροδόχος ιδίω τίτλω και ουχί εν ονόματι του διαπιστευόντος Κράτους,
- γ) περί αγωγής αφορώσης οιασδήποτε επαγγελματικήν ή εμπορικήν δραστηριότητα, ασκουμένη υπό του διπλωματικού πράκτορος εις το παρ' ω η διαπίστευσις Κράτος εκτός των επισήμων καθηκόντων του.»

Το δίκαιο της Ένωσης

Το πρωτόκολλο περί των προνομίων και ασυλιών

- 4 Το άρθρο 11 του πρωτοκόλλου (αριθ. 7) περί των προνομίων και ασυλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: πρωτόκολλο περί των προνομίων και ασυλιών), το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο V με τίτλο «Υπάλληλοι και λοιπό προσωπικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης», προβλέπει τα εξής:

«Στην επικράτεια κάθε κράτους μέλους και ανεξαρτήτως ιθαγενείας, οι υπάλληλοι και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης:

- α) απολαύουν ετεροδικίας για πράξεις στις οποίες προέβησαν, συμπεριλαμβανομένου του προφορικού ή γραπτού λόγου, ενεργώντας υπό την επίσημη ιδιότητά τους, με την επιφύλαξη της εφαρμογής των διατάξεων των [Συνθηκών] που αφορούν, αφενός μεν, τους κανόνες περί ευθύνης των υπαλλήλων και του λοιπού προσωπικού έναντι της Ένωσης, αφετέρου δε, περί της αρμοδιότητος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης επί των διαφορών μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων και λοιπού προσωπικού της. Η ασυλία αυτή εξακολουθεί να ισχύει και μετά τη λήξη της θητείας τους. [...]

[...]

- 5 Κατά το άρθρο 17, πρώτο εδάφιο, του εν λόγω πρωτοκόλλου, το οποίο περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο VII με τίτλο «Γενικές διατάξεις»:

«Τα προνόμια, οι ασυλίες και οι διευκολύνσεις παρέχονται στους υπαλλήλους και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης αποκλειστικώς προς το συμφέρον της Ένωσης.»

Ο ΚΥΚ και το ΚΛΠ

- 6 Δυνάμει του άρθρου 1β του Κανονισμού Υπηρεσιακής Καταστάσεως των υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΚΥΚ), η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) εξομοιώνεται, για την εφαρμογή του ΚΥΚ, με τα θεσμικά όργανα της Ένωσης, εκτός αν προβλέπεται άλλως στον ΚΥΚ.

- 7 Το άρθρο 23 του ΚΥΚ προβλέπει τα εξής:

«Τα προνόμια και οι ασυλίες, των οποίων απολαύουν οι υπάλληλοι, απονέμονται αποκλειστικά προς το συμφέρον της Ένωσης. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών, οι ενδιαφερόμενοι δεν απαλλάσσονται ούτε από την εκπλήρωση των ατομικών τους υποχρεώσεων, ούτε από την τήρηση των νόμων και των αστυνομικών διατάξεων που ισχύουν.

[...]

- 8 Το άρθρο 3α, παράγραφος 1, του Καθεστώτος που εφαρμόζεται επί του λοιπού προσωπικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: ΚΛΠ) προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς του παρόντος καθεστώτος που εφαρμόζεται στο λοιπό προσωπικό, ως “συμβασιούχοι υπάλληλοι” νοούνται οι υπάλληλοι οι οποίοι δεν τοποθετούνται σε θέση προβλεπόμενη στον πίνακα θέσεων, ο οποίος προσαρτάται στο τμήμα του προϋπολογισμού που αναφέρεται στο αντίστοιχο όργανο, και οι οποίοι προσλαμβάνονται για να εκτελούν καθήκοντα είτε με μειωμένο ωράριο είτε με πλήρες ωράριο:

[...]

δ) στις αντιπροσωπείες και τα γραφεία των κοινοτικών οργάνων·

[...].»

- 9 Το άρθρο 85, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του ΚΛΠ προβλέπει τα εξής:

«Οι συμβάσεις πρόσληψης συμβασιούχων υπαλλήλων που αναφέρονται στο άρθρο 3α μπορούν να συνάπτονται για ορισμένο χρόνο τουλάχιστον τριών μηνών και πέντε ετών το πολύ. Μπορούν να ανανεωθούν το πολύ για μια φορά για ορισμένη περίοδο όχι άνω των πέντε ετών. Η αρχική σύμβαση και η πρώτη ανανέωση πρέπει να έχουν συνολική διάρκεια 6 μηνών τουλάχιστον για την ομάδα καθηκόντων I και 9 μηνών τουλάχιστον για τις άλλες ομάδες καθηκόντων. Τυχόν μεταγενέστερη ανανέωση μπορεί να γίνεται μόνο για αόριστο χρόνο.»

Ο κανονισμός 2201/2003

10 Οι αιτιολογικές σκέψεις 5, 11, 12, 14 και 33 του κανονισμού 2201/2003 αναφέρουν τα εξής:

«(5) Για να εξασφαλιστεί η ίση μεταχείριση όλων των παιδιών, ο παρών κανονισμός καλύπτει όλες τις αποφάσεις σε θέματα γονικής μέριμνας, περιλαμβανομένων των μέτρων προστασίας του παιδιού, ανεξάρτητα από οιαδήποτε σχέση με μια γαμική διαδικασία.

[...]

(11) Οι υποχρεώσεις διατροφής αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής του παρόντος κανονισμού, δεδομένου ότι ρυθμίζονται ήδη από τον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 [του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 12, σ. 1)]. Τα αρμόδια, δυνάμει του παρόντος κανονισμού, δικαστήρια είναι γενικώς αρμόδια να επιλαμβάνονται θεμάτων υποχρεώσεων διατροφής κατ' εφαρμογήν του άρθρου 5 [σημείο] 2 του κανονισμού [44/2001].

(12) Οι κανόνες αρμοδιότητας που θεσπίζονται δυνάμει του παρόντος κανονισμού περί γονικής μέριμνας επιλέγονται υπό το πρίσμα του συμφέροντος του παιδιού, ειδικότερα δε του κριτηρίου της εγγύτητας. Αυτό σημαίνει ότι κατά πρώτο λόγο θα πρέπει να είναι αρμόδια τα δικαστήρια του κράτους μέλους της συνήθους διαμονής του παιδιού, εκτός από ορισμένες περιπτώσεις μεταβολής της διαμονής του παιδιού ή ύστερα από συμφωνία μεταξύ των δικαιούχων της γονικής μέριμνας.

[...]

(14) Τα αποτελέσματα του παρόντος κανονισμού δεν θα πρέπει να θίγουν την εφαρμογή του δημόσιου διεθνούς δικαίου όσον αφορά τις διπλωματικές ασυλίες. Εάν το αρμόδιο δικαστήριο βάσει του παρόντος κανονισμού δεν δύναται να ασκήσει τη δικαιοδοσία του λόγω ύπαρξης διπλωματικής ασυλίας ενός προσώπου δυνάμει του διεθνούς δικαίου, η αρμοδιότητα θα πρέπει να καθορίζεται στο κράτος μέλος στο οποίο το εν λόγω πρόσωπο δεν απολαμβάνει ασυλίας, σύμφωνα με το δίκαιο αυτού του κράτους.

[...]

(33) Ο παρών κανονισμός αναγνωρίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις αρχές που αναγνωρίζονται από το [Χάρτη]. Ιδιαίτερα, επιδιώκει να εξασφαλίσει την πλήρη τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του παιδιού όπως αναγνωρίζεται στο άρθρο 24 του [Χάρτη].»

11 Το άρθρο 1 του κανονισμού 2201/2003, το οποίο φέρει τον τίτλο «Πεδίο εφαρμογής», προβλέπει τα εξής:

«1. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται, ανεξάρτητα από το είδος του δικαστηρίου, σε αστικές υποθέσεις που αφορούν:

α) το διαζύγιο, το δικαστικό χωρισμό ή την ακύρωση του γάμου των συζύγων·

β) την ανάθεση, την άσκηση, την ανάθεση σε τρίτο, την ολική ή μερική αφαίρεση της γονικής μέριμνας.

[...]

3. Ο παρών κανονισμός δεν εφαρμόζεται:

[...]

ε) στις υποχρεώσεις διατροφής:

[...]».

12 Το κεφάλαιο II του κανονισμού 2201/2003, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαιοδοσία», αποτελείται από τρία τμήματα. Το τμήμα 1 του ως άνω κεφαλαίου, με τίτλο «Διαζύγιο, δικαστικός χωρισμός και ακύρωση γάμου», περιλαμβάνει τα άρθρα 3 έως 7 του κανονισμού.

13 Το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενική δικαιοδοσία», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Δικαιοδοσία για θέματα διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού και ακύρωσης γάμου έχουν τα δικαστήρια του κράτους μέλους:

α) στο έδαφος του οποίου ευρίσκεται:

- η συνήθης διαμονή των συζύγων, ή
- η τελευταία συνήθης διαμονή των συζύγων εφόσον ένας εκ των συζύγων έχει ακόμα αυτή τη διαμονή, ή
- η συνήθης διαμονή του εναγομένου, ή
- σε περίπτωση κοινής αιτήσεως, η συνήθης διαμονή του ενός ή του άλλου των συζύγων, ή
- η συνήθης διαμονή του ενάγοντος εάν είχε αυτή τη διαμονή επί τουλάχιστον ένα χρόνο αμέσως πριν από την έγερση της αγωγής, ή
- η συνήθης διαμονή του ενάγοντος εάν είχε αυτή τη διαμονή επί τουλάχιστον έξι μήνες αμέσως πριν από την έγερση της αγωγής και εάν είναι είτε υπήκοος του εν λόγω κράτους μέλους ή, στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας, έχει εκεί “domicile”.

β) της ιθαγένειας των δύο συζύγων ή, στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας, του “domicile” των δύο συζύγων.»

14 Κατά το άρθρο 6 του ίδιου κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αποκλειστική δικαιοδοσία βάσει των άρθρων 3, 4 και 5»:

«Σύζυγος που:

α) έχει τη συνήθη διαμονή του στο έδαφος κράτους μέλους ή

β) είναι υπήκοος κράτους μέλους, ή, στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας, έχει “domicile” στο έδαφος ενός εκ των δύο αυτών κρατών μελών,

μπορεί να ενααχθεί σε άλλο κράτος μέλος μόνο δυνάμει των άρθρων 3, 4 και 5.»

15 Το άρθρο 7 του κανονισμού 2201/2003, το οποίο φέρει τον τίτλο «Επικουρικές δικαιοδοτικές βάσεις», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Εφόσον κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει δικαιοδοσία βάσει των άρθρων 3, 4 και 5, η δικαιοδοσία ρυθμίζεται, σε κάθε κράτος μέλος, από το δίκαιο αυτού του κράτους.»

16 Το τμήμα 2 του κεφαλαίου II του κανονισμού 2201/2003, το οποίο αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία επί θεμάτων που αφορούν τη γονική μέριμνα, περιλαμβάνει τα άρθρα 8 έως 15.

17 Το άρθρο 8 του ίδιου κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενική δικαιοδοσία», προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα δικαστήρια κράτους μέλους έχουν δικαιοδοσία επί θεμάτων που αφορούν τη γονική μέριμνα παιδιού το οποίο έχει συνήθη διαμονή σε αυτό το κράτος μέλος κατά τη στιγμή της άσκησης της προσφυγής.»

18 Το άρθρο 12 του κανονισμού 2201/2003, το οποίο φέρει τον τίτλο «Παρέκταση αρμοδιότητας», προβλέπει στις παραγράφους 1, 3 και 4 τα εξής:

«1. Τα δικαστήρια του κράτους μέλους στα οποία η αρμοδιότητα ασκείται βάσει του άρθρου 3, για να αποφασίσουν για μια αίτηση διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού ή ακύρωσης του γάμου των συζύγων, είναι αρμόδια για οιοδήποτε ζήτημα σχετικά με τη γονική μέριμνα το οποίο συνδέεται με την αίτηση αυτή, εφόσον

α) τουλάχιστον ένας από τους συζύγους ασκεί τη γονική μέριμνα του παιδιού

και

β) η αρμοδιότητα των εν λόγω δικαστηρίων έχει γίνει ρητώς ή κατ’ άλλον ανεπιφύλακτο τρόπο αποδεκτή από τους συζύγους και από τους δικαιούχους της γονικής μέριμνας κατά την ημερομηνία που επελήφθη το δικαστήριο και είναι προς το ύψιστο συμφέρον του παιδιού.

[...]

3. Τα δικαστήρια κράτους μέλους είναι επίσης αρμόδια σε θέματα γονικής μέριμνας σε διαδικασίες εκτός από αυτές που προβλέπονται στην παράγραφο 1, εφόσον:

α) το παιδί έχει στενή σχέση με αυτό το κράτος μέλος, λόγω, ιδίως, του ότι ένας εκ των δικαιούχων της γονικής μέριμνας έχει τη συνήθη διαμονή του σε αυτό το κράτος μέλος ή το παιδί έχει την ιθαγένεια αυτού του κράτους μέλους,

και

β) η αρμοδιότητα των εν λόγω δικαστηρίων έχει γίνει ρητώς ή κατ’ άλλον ανεπιφύλακτο τρόπο αποδεκτή από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη της διαδικασίας κατά την ημερομηνία που επελήφθη το δικαστήριο και η αρμοδιότητα είναι προς το συμφέρον του παιδιού.

4. Όταν το παιδί έχει τη συνήθη διαμονή του εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε κράτος μέλος μη μέρος της σύμβασης της Χάγης της 19ης Οκτωβρίου 1996 σχετικά με την αρμοδιότητα, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία σε θέματα γονικής μέριμνας και μέτρων προστασίας του παιδιού, η αρμοδιότητα η οποία βασίζεται στο παρόν άρθρο θεωρείται ότι είναι προς το συμφέρον του παιδιού ιδίως όταν μια διαδικασία παρίσταται αδύνατη στο εν λόγω τρίτο κράτος.»

- 19 Το άρθρο 14 του κανονισμού 2201/2003, το οποίο φέρει τον τίτλο «Επικουρικές βάσεις δικαιοδοσίας», προβλέπει τα εξής:

«Εφόσον κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει δικαιοδοσία βάσει των άρθρων 8 έως 13, η δικαιοδοσία ρυθμίζεται, σε κάθε κράτος μέλος, από το δίκαιο του κράτους αυτού.»

Ο κανονισμός 4/2009

- 20 Οι αιτιολογικές σκέψεις 8, 15 και 16 του κανονισμού 4/2009 έχουν ως εξής:

«(8) Στο πλαίσιο της διάσκεψης της Χάγης για το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο, η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της συμμετείχαν στις διαπραγματεύσεις οι οποίες, στις 23 Νοεμβρίου 2007, κατέληξαν στη σύναψη της σύμβασης [της Χάγης] για την ικανοποίηση απαιτήσεων σε διεθνές επίπεδο διατροφής για παιδιά και άλλων μορφών οικογενειακής διατροφής και του Πρωτοκόλλου [της Χάγης] για το εφαρμοστέο στις υποχρεώσεις διατροφής δίκαιο[, το οποίο εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2009/941/ΕΚ του Συμβουλίου, της 30ής Νοεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 331, σ. 17)]. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού αυτές οι δύο πράξεις.

[...]

(15) Για να διασφαλισθούν τα συμφέροντα των δικαιούχων διατροφής και να ευνοηθεί η ορθή απονομή της δικαιοσύνης στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει να προσαρμοσθούν οι κανόνες οι σχετικοί με τη διεθνή δικαιοδοσία, όπως απορρέουν από τον κανονισμό [44/2001]. Η συνήθης διαμονή του εναγομένου σε τρίτο κράτος δεν θα πρέπει πλέον να αποκλείει την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων δικαιοδοσίας, και δεν θα πρέπει πλέον να προβλέπεται παραπομπή στους κανόνες δικαιοδοσίας του εθνικού δικαίου. Ενδείκνυται, συνεπώς, να καθορισθεί στον παρόντα κανονισμό σε ποια περίπτωση η δικαστική αρχή κράτους μέλους μπορεί να ασκεί επικουρική δικαιοδοσία.

(16) Προκειμένου να θεραπεύονται, ειδικότερα, καταστάσεις αρνησιδικίας, ενδείκνυται επίσης να προβλεφθεί στον παρόντα κανονισμό φόρουμ *necessitatis* που θα επιτρέπει σε δικαστήριο κράτους μέλους, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να εκδικάζει διαφορά που παρουσιάζει στενή σχέση με τρίτο κράτος. Τέτοια εξαιρετική περίπτωση μπορεί, ενδεχομένως, να προκύψει όταν είναι ανέφικτη η κίνηση διαδικασίας στο οικείο τρίτο κράτος, παραδείγματος χάριν λόγω εμφυλίου πολέμου, ή όταν δεν μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι ο ενάγων θα κινήσει ή θα διεξαγάγει διαδικασία στο κράτος αυτό. Η εν λόγω δικαιοδοσία που βασίζεται στο φόρουμ *necessitatis* μπορεί, ωστόσο, να ασκηθεί μόνον όταν η διαφορά παρουσιάζει επαρκή σχέση με το κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου, όπως παραδείγματος χάριν η ιθαγένεια ενός εκ των διαδίκων.»

21 Το άρθρο 3 του κανονισμού 4/2009, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενικές διατάξεις», προβλέπει τα εξής:

«Σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής στα κράτη μέλη, δικαιοδοσία έχει:

- α) το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του εναγομένου, ή
- β) το δικαστήριο του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, ή
- γ) το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με την προσωπική κατάσταση, όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, εκτός εάν η δικαιοδοσία αυτή βασίζεται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός των διαδίκων, ή
- δ) το δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιό του για την εκδίκαση αγωγής σχετικά με τη γονική μέριμνα όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της αγωγής αυτής, εκτός εάν η διεθνής δικαιοδοσία βασίζεται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός των διαδίκων.»

22 Το άρθρο 6 του ως άνω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Συντρέχουσα διεθνής δικαιοδοσία», προβλέπει τα εξής:

«Όταν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 3, 4 και 5, και κανένα δικαστήριο κράτους μέλους της σύμβασης του Λουγκάνο που δεν είναι κράτος μέλος δεν είναι αρμόδιο δυνάμει των διατάξεων της εν λόγω σύμβασης, είναι αρμόδια τα δικαστήρια του κράτους μέλους της κοινής ιθαγένειας των διαδίκων.»

23 Το άρθρο 7 του ως άνω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αναγκαστική δικαιοδοσία (Forum necessitatis)», προβλέπει τα εξής:

«Όταν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 3, 4, 5 και 6, τα δικαστήρια κράτους μέλους μπορούν, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να επιλαμβάνονται της διαφοράς, εφόσον δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή διαδικασίας σε τρίτο κράτος με το οποίο η διαφορά παρουσιάζει στενό σύνδεσμο.

Πρέπει να υπάρχει επαρκής σύνδεσμος μεταξύ της διαφοράς και του κράτους μέλους του επιληφθέντος δικαστηρίου.»

Το ισπανικό δίκαιο

24 Ο Ley Orgánica 6/1985 del Poder Judicial (οργανικός νόμος 6/1985 περί της δικαστικής εξουσίας), της 1ης Ιουλίου 1985 (BOE αριθ. 157, της 2ας Ιουλίου 1985, σ. 20632), όπως τροποποιήθηκε με τον Ley Orgánica 7/2015 (οργανικό νόμο 7/2015), της 21ης Ιουλίου 2015 (BOE αριθ. 174, της 22ας Ιουλίου 2015, σ. 61593), προβλέπει στο άρθρο 22^{quater}, στοιχεία c και d, τα εξής:

«Ελλείψει των προαναφερθέντων κριτηρίων, τα ισπανικά δικαστήρια έχουν διεθνή δικαιοδοσία:

[...]

- c) σε ζητήματα προσωπικών και περιουσιακών σχέσεων μεταξύ συζύγων, ακυρώσεως γάμου, διαστάσεως, διαζυγίου και των μεταβολών αυτών, υπό την προϋπόθεση ότι κανένα άλλο δικαστήριο της αλλοδαπής δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία, όταν κατά τον χρόνο ασκήσεως της αγωγής αμφότεροι οι σύζυγοι έχουν τη συνήθη διαμονή τους στην Ισπανία ή είχαν την τελευταία συνήθη διαμονή τους στην Ισπανία και ένας εξ αυτών διαμένει [ακόμη] εκεί, ή όταν ο εναγόμενος έχει τη συνήθη διαμονή του στην Ισπανία, [...] ή, σε περίπτωση κοινής αιτήσεως, εάν ένας εκ των συζύγων διαμένει στην Ισπανία, ή όταν ο ενάγων είναι Ισπανός πολίτης και έχει τη συνήθη διαμονή του στην Ισπανία επί τουλάχιστον έξι μήνες πριν από την άσκηση της αγωγής, καθώς και όταν αμφότεροι οι σύζυγοι έχουν ισπανική ιθαγένεια,
- d) σε ζητήματα συγγενικών σχέσεων και σχέσεων γονέα-τέκνου, προστασίας ανηλίκων τέκνων και γονικής μέριμνας, όταν το τέκνο ή το ανήλικο τέκνο έχει, κατά τον χρόνο ασκήσεως της αγωγής, τη συνήθη διαμονή του στην Ισπανία ή ο ενάγων είναι Ισπανός πολίτης ή έχει τη συνήθη διαμονή του στην Ισπανία ή, εν πάση περιπτώσει, όταν έχει τη συνήθη διαμονή του στην Ισπανία επί τουλάχιστον έξι μήνες πριν από την άσκηση της αγωγής.»
- 25 Το άρθρο 22octies του εν λόγω νόμου, όπως τροποποιήθηκε, προβλέπει τα εξής:
- «1. Τα ισπανικά δικαστήρια δεν έχουν διεθνή δικαιοδοσία στις περιπτώσεις όπου οι κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας της ισπανικής νομοθεσίας δεν προβλέπουν τέτοια δικαιοδοσία.
- [...]
3. [...] Τα ισπανικά δικαστήρια δεν μπορούν να απόσχουν από την εκδίκαση της διαφοράς ή να αρνηθούν τη διεθνή δικαιοδοσία τους όταν η ένδικη διαφορά παρουσιάζει σύνδεσμο με την Ισπανία και τα δικαστήρια των διαφόρων κρατών που συνδέονται με την υπόθεση έχουν αρνηθεί τη διεθνή τους δικαιοδοσία. [...]»
- 26 Ο Código Civil (αστικός κώδικας) προβλέπει στο άρθρο 40 ότι ο τόπος κατοικίας των διπλωματικών υπαλλήλων οι οποίοι διαμένουν, λόγω των καθηκόντων τους, σε κράτος άλλο από την Ισπανία και απολαύουν δικαιώματος εξωεδαφικότητας είναι ο τόπος της τελευταίας κατοικίας τους στο ισπανικό έδαφος.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 27 Η MPA και ο LCDNMT, γονείς των ανηλίκων τέκνων στην υπόθεση της κύριας δίκης, συνήψαν γάμο στην πρεσβεία της Ισπανίας στη Γουινέα Μπισάου στις 25 Αυγούστου 2010. Τα δύο τέκνα τους γεννήθηκαν στις 10 Οκτωβρίου 2007 και στις 30 Ιουλίου 2012 στην Ισπανία. Η μητέρα έχει την ισπανική ιθαγένεια και ο πατέρας την πορτογαλική. Όσον αφορά τα τέκνα, έχουν αμφότερα τόσο την ισπανική όσο και την πορτογαλική ιθαγένεια.
- 28 Οι σύζυγοι διέμειναν στη Γουινέα Μπισάου από τον Αύγουστο του 2010 έως τον Φεβρουάριο του 2015 και στη συνέχεια μετοίκησαν στο Τόγκο. Ο εν τοις πράγμασι χωρισμός τους έλαβε χώρα τον Ιούλιο του 2018. Έκτοτε, η μητέρα και τα τέκνα εξακολουθούν να διαμένουν στη συζυγική κατοικία στο Τόγκο και ο πατέρας διαμένει σε ξενοδοχείο εντός του ίδιου κράτους.
- 29 Οι σύζυγοι εργάζονται αμφότεροι στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και υπηρετούν στην αντιπροσωπεία της Ένωσης στο Τόγκο. Η επαγγελματική τους κατηγορία είναι αυτή των συμβασιούχων υπαλλήλων.

- 30 Στις 6 Μαρτίου 2019 η μητέρα υπέβαλε ενώπιον του Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 2 de Manresa (2ου πρωτοδικείου Manresa, Ισπανία) αίτηση διαζυγίου, συνοδευόμενη από αιτήματα περί ρυθμίσεως και καθορισμού των λεπτομερειών ασκήσεως της επιμέλειας και της γονικής μέριμνας των ανηλίκων τέκνων του ζεύγους, επιδικάσεως διατροφής για τα ανήλικα τέκνα, καθώς και ρυθμίσεως της χρήσεως της οικογενειακής στέγης που βρίσκεται στο Τόγκο.
- 31 Ο πατέρας προέβαλε ότι το Juzgado de Primera Instancia e Instrucción nº 2 de Manresa (2ο πρωτοδικείο Manresa) δεν είχε διεθνή δικαιοδοσία.
- 32 Με διάταξη της 9ης Σεπτεμβρίου 2019, το εν λόγω δικαστήριο διαπίστωσε την έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας του, δεδομένου ότι οι διάδικοι δεν είχαν, κατά την κρίση του, τη συνήθη διαμονή τους στην Ισπανία.
- 33 Η μητέρα άσκησε έφεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Υποστηρίζει ότι οι δύο σύζυγοι απολαμβάνουν διπλωματικού καθεστώτος ως υπάλληλοι της Ένωσης διαπιστευμένοι στη χώρα υπηρεσίας και ότι το καθεστώς αυτό αναγνωρίζεται από το κράτος υποδοχής και εκτείνεται στα ανήλικα τέκνα. Συναφώς, η μητέρα υποστηρίζει ότι καλύπτεται από την ασυλία που προβλέπεται στο άρθρο 31 της Συμβάσεως της Βιέννης και ότι τα αιτήματά της δεν εμπίπτουν στις εξαιρέσεις του εν λόγω άρθρου. Προβάλλει δε ότι, δυνάμει των κανονισμών 2201/2003 και 4/2009, η διεθνής δικαιοδοσία σε θέματα διαζυγίου, γονικής μέριμνας και διατροφής καθορίζεται βάσει του τόπου της συνήθους διαμονής. Πλην όμως, όπως ισχυρίζεται η μητέρα, κατά το άρθρο 40 του αστικού κώδικα, η συνήθης διαμονή της δεν είναι ο τόπος στον οποίο εργάζεται ως συμβασιούχος υπάλληλος της Ένωσης, αλλά ο τόπος διαμονής της πριν αποκτήσει το εν λόγω καθεστώς, ήτοι η Ισπανία.
- 34 Επίσης, η μητέρα επικαλείται την προβλεπόμενη από τον κανονισμό 4/2009 αναγκαστική δικαιοδοσία (*forum necessitatis*) και εκθέτει την κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα δικαστήρια του Τόγκο. Συναφώς, προσκομίζει εκθέσεις που έχει καταρτίσει το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών. Όπως προβάλλει η μητέρα, σε μία εκ των εκθέσεων αυτών διαπιστώνεται η έλλειψη κατάλληλης και διαρκούς καταρτίσεως των δικαστικών λειτουργιών και η ύπαρξη κλίματος ατιμωρησίας όσον αφορά τις προσβολές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε μια άλλη έκθεση εκφράζεται, όπως προβάλλει η μητέρα, η ανησυχία των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και την ατιμωρησία για τις προσβολές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- 35 Ο πατέρας υποστηρίζει ότι κανένας από τους δύο συζύγους δεν ασκεί διπλωματικά καθήκοντα για το αντίστοιχο κράτος μέλος του, ήτοι το Βασίλειο της Ισπανίας και την Πορτογαλική Δημοκρατία, αλλά ότι αμφότεροι εργάζονται στην αντιπροσωπεία της Ένωσης στο Τόγκο ως συμβασιούχοι υπάλληλοι. Συναφώς, επισημαίνει ότι το ταξιδιωτικό έγγραφο (*laissez-passer*) που διαθέτουν δεν είναι διπλωματικό διαβατήριο, αλλά άδεια ή τίτλος ασφαλούς διελεύσεως με ισχύ μόνο στο έδαφος τρίτων χωρών. Επιπλέον, κατά τον πατέρα, δεν έχει εφαρμογή η Σύμβαση της Βιέννης, αλλά το πρωτόκολλο περί των προνομίων και ασυλιών. Πλην όμως, το πρωτόκολλο αυτό έχει εφαρμογή, πάντοτε κατά τον πατέρα, μόνο στις πράξεις που διενεργούν οι υπάλληλοι και το λοιπό προσωπικό των θεσμικών οργάνων της Ένωσης υπό την επίσημη ιδιότητά τους ως υπαλλήλων και λοιπού προσωπικού, και επομένως ουδόλως αποκλείει, εν προκειμένω, την αρμοδιότητα των δικαστηρίων του Τόγκο, ούτε καθιστά αναγκαία την εφαρμογή του *forum necessitatis*.

- 36 Κατά το αιτούν δικαστήριο, δεν υφίσταται νομολογία σχετικά με την έννοια της «συνήθους διαμονής» των συζύγων, προκειμένου να καθοριστεί η διεθνής δικαιοδοσία σε θέματα διαζυγίου, ούτε ως προς την έννοια της «συνήθους διαμονής» των ανήλικων τέκνων σε περίπτωση όπως αυτή της κύριας δίκης, με αποτέλεσμα να πρέπει το ίδιο να προσδιορίσει τις συνέπειες του διπλωματικού καθεστώτος ή ενός ανάλογου καθεστώτος, όπως το καθεστώς των προσώπων που ασκούν καθήκοντα ως έκτακτοι ή μόνιμοι υπάλληλοι της Ένωσης αποσπασμένοι σε τρίτα κράτη για την άσκηση των καθηκόντων τους. Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως της συνήθους διαμονής των συζύγων που αιτούνται διαζύγιο, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι συμβασιούχοι υπάλληλοι έχουν στο κράτος υπηρεσίας τους το καθεστώς διπλωματικών υπαλλήλων της Ένωσης, αλλά ότι στα κράτη μέλη θεωρούνται απλώς και μόνον υπάλληλοι της Ένωσης. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι καλείται να αποφανθεί ως προς τη διάρκεια, τον συνήθη χαρακτήρα και τη σταθερότητα της διαμονής των συζύγων στο Τόγγο και ότι δεν μπορεί να παραγνωρίσει ότι η φυσική παρουσία τους στο εν λόγω τρίτο κράτος οφείλεται στην άσκηση καθηκόντων για λογαριασμό της Ένωσης.
- 37 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Audiencia Provincial de Barcelona (εφετείο Βαρκελώνης, Ισπανία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Πώς πρέπει να ερμηνευθεί η κατά το άρθρο 3 του κανονισμού [2201/2003] και το άρθρο 3 του κανονισμού [4/2009] έννοια της “συνήθους διαμονής” στην περίπτωση πολιτών κράτους μέλους οι οποίοι, λόγω των καθηκόντων που ασκούν ως συμβασιούχοι υπάλληλοι της Ένωσης, διαμένουν σε τρίτο κράτος στο οποίο απολαύουν του καθεστώτος των διπλωματικών υπαλλήλων της Ένωσης, όταν η διαμονή τους στο εν λόγω κράτος συνδέεται με την άσκηση των καθηκόντων τους στην υπηρεσία της Ένωσης;
 - 2) Σε περίπτωση που, για τους σκοπούς του άρθρου 3 του κανονισμού 2201/2003 και του άρθρου 3 του κανονισμού 4/2009, ο προσδιορισμός της συνήθους διαμονής των συζύγων εξαρτάται από το καθεστώς τους ως συμβασιούχων υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε τρίτο κράτος, ποια επίδραση ασκεί το γεγονός αυτό για τον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής των ανηλικών τέκνων κατά το άρθρο 8 του κανονισμού 2201/2003;
 - 3) Σε περίπτωση που γίνει δεκτό ότι τα ανήλικα τέκνα δεν έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο τρίτο κράτος, είναι δυνατόν, για τον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής κατά το άρθρο 8 του κανονισμού 2201/2003, να ληφθούν υπόψη ο δεσμός της ιθαγένειας της μητέρας, η πρότερη της συνάψεως του γάμου διαμονή της στην Ισπανία, η ισπανική ιθαγένεια των ανηλικών τέκνων και το γεγονός ότι γεννήθηκαν στην Ισπανία;
 - 4) Σε περίπτωση που η συνήθης διαμονή των γονέων και των ανηλικών τέκνων δεν βρίσκεται σε κράτος μέλος και λαμβανομένου υπόψη ότι, βάσει του κανονισμού 2201/2003, κανένα δικαστήριο άλλου κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία να αποφανθεί επί των ενδίκων αιτημάτων, εμποδίζει την εφαρμογή της επικουρικής βάσεως δικαιοδοσίας των άρθρων 7 και 14 του κανονισμού 2201/2003 το γεγονός ότι ο εναγόμενος είναι πολίτης κράτους μέλους;
 - 5) Σε περίπτωση που η συνήθης διαμονή των γονέων και των ανηλικών τέκνων δεν βρίσκεται σε κράτος μέλος, πώς πρέπει, για τον καθορισμό της διατροφής των τέκνων, να ερμηνευθεί η αναγκαστική δικαιοδοσία (*forum necessitatis*) του άρθρου 7 του κανονισμού 4/2009 και, ειδικότερα, ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληρούνται προκειμένου να γίνει δεκτό ότι δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή διαδικασίας σε τρίτο κράτος με το οποίο η διαφορά παρουσιάζει στενό σύνδεσμο (εν προκειμένω το Τόγγο); Οφείλει ο

ενάγων να αποδείξει ότι έχει κινήσει ή έχει επιχειρήσει να κινήσει διαδικασία στο εν λόγω κράτος με αρνητική έκβαση; Αποτελεί η ιθαγένεια ενός από τους διαδίκους επαρκή δεσμό με το κράτος μέλος [του επιληφθέντος δικαστηρίου];

- 6) Σε υπόθεση όπως η υπό κρίση, στην οποία οι σύζυγοι έχουν στενούς δεσμούς με κράτη μέλη (ιθαγένεια, προηγούμενη διαμονή), αντιβαίνει στο άρθρο 47 του [Χάρτη] το ότι, κατ' εφαρμογήν των ως άνω κανονισμών, κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία;»

Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

- 38 Το αιτούν δικαστήριο ζήτησε την εκδίκαση της υπό κρίση υποθέσεως κατά την επείγουσα προδικαστική διαδικασία του άρθρου 107 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.
- 39 Στις 19 Οκτωβρίου 2020 το Δικαστήριο, κατόπιν προτάσεως του εισηγητή δικαστή και αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, έκρινε ότι δεν συνέτρεχε λόγος να γίνει δεκτό το ανωτέρω αίτημα, δεδομένου ότι δεν πληρούνταν οι προϋποθέσεις του άρθρου 107, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 40 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003 και το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 4/2009 έχουν την έννοια ότι για τον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής κατά τις διατάξεις αυτές δύναται να αποτελεί καθοριστικό στοιχείο η ιδιότητα των συζύγων ως συμβασιούχων υπαλλήλων της Ένωσης τοποθετημένων σε αντιπροσωπεία της Ένωσης σε τρίτο κράτος, για τους οποίους προβάλλεται ότι απολαμβάνουν διπλωματικού καθεστώτος εντός του εν λόγω τρίτου κράτους.
- 41 Πρώτον, όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 3 του κανονισμού 2201/2003, υπενθυμίζεται ότι η διάταξη αυτή θέτει τα γενικά κριτήρια διεθνούς δικαιοδοσίας σε θέματα διαζυγίου, δικαστικού χωρισμού και ακυρώσεως γάμου. Τα εν λόγω αντικειμενικά, μη σωρευτικά και αποκλειστικά κριτήρια ανταποκρίνονται στην ανάγκη ρυθμίσεως προσαρμοσμένης στις ειδικές απαιτήσεις των διαφορών που αφορούν τη λύση του γάμου [πρβλ. απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2021, IB (Συνήθης διαμονή συζύγου – Διαζύγιο), C-289/20, EU:C:2021:955, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 42 Η έννοια της «συνήθους διαμονής» περιλαμβάνεται στις πρώτες έξι βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003. Η διάταξη αυτή απονέμει, χωρίς συγκεκριμένη ιεράρχηση, διεθνή δικαιοδοσία επί των ζητημάτων που αφορούν τη λύση του γάμου στα δικαστήρια του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου βρίσκεται, αναλόγως της περιπτώσεως, η τωρινή ή προγενέστερη διαμονή των συζύγων ή ενός εξ αυτών.

- 43 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι ο κανονισμός 2201/2003 δεν περιλαμβάνει ορισμό της έννοιας της «συνήθους διαμονής» και, ειδικότερα, της συνήθους διαμονής ενός συζύγου κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α'. Ελλείπει τέτοιου ορισμού ή ρητής παραπομπής στο δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας της «συνήθους διαμονής» και του περιεχομένου της, πρέπει να αναζητηθεί αυτοτελής και ομοιόμορφη ερμηνεία, λαμβανομένων υπόψη του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται οι διατάξεις που μνημονεύουν την επίμαχη έννοια και των σκοπών που επιδιώκει ο κανονισμός 2201/2003 [πρβλ. απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2021, IB (Συνήθης διαμονή συζύγου – Διαζύγιο), C-289/20, EU:C:2021:955, σκέψεις 38 και 39].
- 44 Αποφαινόμενο επί της ερμηνείας του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η έννοια της «συνήθους διαμονής» χαρακτηρίζεται, καταρχήν, από δύο στοιχεία, ήτοι, αφενός, από τη βούληση του ενδιαφερομένου να εγκαταστήσει το σύννηθες κέντρο των συμφερόντων του σε συγκεκριμένο τόπο και, αφετέρου, από μια αρκούντως σταθερή παρουσία στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους [απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2021, IB (Συνήθης διαμονή συζύγου – Διαζύγιο), C-289/20, EU:C:2021:955, σκέψη 57], δεδομένου ότι ένας σύζυγος δεν μπορεί, σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή, παρά να έχει μόνο μία συνήθη διαμονή κατά την έννοια της τελευταίας ως άνω διατάξεως [πρβλ. απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2021, IB (Συνήθης διαμονή συζύγου – Διαζύγιο), C-289/20, EU:C:2021:955, σκέψη 51].
- 45 Δεύτερον, από το γράμμα του άρθρου 3 του κανονισμού 4/2009, το οποίο επιγράφεται «Γενικές διατάξεις», προκύπτει ότι η διάταξη αυτή θέτει γενικά κριτήρια για την απονομή διεθνούς δικαιοδοσίας στα δικαστήρια των κρατών μελών που αποφαινούνται σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής. Τα κριτήρια αυτά είναι εναλλακτικά, όπως αποδεικνύει η χρήση του διαζευκτικού συνδέσμου «ή» μετά την παράθεση καθενός εξ αυτών [απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, R (Διεθνής δικαιοδοσία επί γονικής μέριμνας και υποχρέωσης διατροφής), C-468/18, EU:C:2019:666, σκέψη 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 46 Επομένως, το άρθρο 3 του κανονισμού 4/2009 παρέχει τη δυνατότητα ασκήσεως αγωγής σχετικής με υποχρέωση διατροφής δυνάμει διαφόρων βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας, και συγκεκριμένα είτε ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του εναγομένου, σύμφωνα με το στοιχείο α' του εν λόγω άρθρου 3, είτε ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου της συνήθους διαμονής του δικαιούχου, σύμφωνα με το στοιχείο β' του άρθρου αυτού [πρβλ. απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 2020, Landkreis Harburg (Υποκατάσταση δημόσιου οργανισμού στα δικαιώματα δικαιούχου διατροφής), C-540/19, EU:C:2020:732, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 47 Δεδομένου ότι ο κανονισμός 4/2009 δεν παρέχει κανέναν ορισμό της έννοιας της «συνήθους διαμονής», κατά το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', πρέπει να αναζητηθεί αυτοτελής και ομοιόμορφη ερμηνεία, σύμφωνα με τις αρχές που υπομνήσθηκαν στη σκέψη 43 της παρούσας αποφάσεως.
- 48 Συναφώς, υπενθυμίζεται, αφενός, ότι οι κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπει ο κανονισμός 4/2009 αποσκοπούν όχι μόνο στη διασφάλιση εγγύτητας μεταξύ του δικαιούχου διατροφής, ο οποίος θεωρείται γενικώς ο ασθενέστερος διάδικος, και του έχοντος διεθνή δικαιοδοσία δικαστηρίου, αλλά και στη διασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, όχι μόνον από απόψεως της βέλτιστης οργανώσεως των δικαστηρίων, αλλά και από απόψεως του συμφέροντος των διαδίκων, τόσο του ενάγοντος όσο και του εναγομένου, να τυγχάνουν, μεταξύ άλλων, δυνατότητας ευχερούς προσβάσεως στη δικαιοσύνη και να υπόκεινται σε προβλέψιμους κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας [πρβλ. απόφαση της 4ης Ιουνίου 2020, FX (Ανακοπή εκτελέσεως αξιώσεως διατροφής), C-41/19, EU:C:2020:425, σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

- 49 Αφετέρου, όπως προκύπτει ιδίως από την αιτιολογική σκέψη 8 του κανονισμού 4/2009 και όπως έχει επισημάνει το Δικαστήριο, ο κανονισμός αυτός συνδέεται στενά με τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου της Χάγης σχετικά με το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής [απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, R (Διεθνής δικαιοδοσία επί γονικής μέριμνας και υποχρέωσης διατροφής), C-468/18, EU:C:2019:666, σκέψη 46 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία]. Πλην όμως, βάσει του άρθρου 3 του Πρωτοκόλλου αυτού, οι υποχρεώσεις διατροφής διέπονται, καταρχήν, από το δίκαιο της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής, η δε συνήθης διαμονή προϋποθέτει έναν επαρκή βαθμό σταθερότητας, αποκλεισμένης της προσωρινής ή περιστασιακής παρουσίας [πρβλ. απόφαση της 12ης Μαΐου 2022, W. J. (Αλλαγή της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής), C-644/20, EU:C:2022:371, σκέψη 63].
- 50 Η διάταξη αυτή αντικατοπτρίζει το σύστημα κανόνων συνδέσεως στους οποίους στηρίζεται το Πρωτόκολλο της Χάγης, σύστημα το οποίο αποσκοπεί στη διασφάλιση της προβλεψιμότητας του εφαρμοστέου δικαίου, εγγυώμενο ότι το καθοριζόμενο δίκαιο δεν στερείται επαρκούς συνδέσμου με την επίμαχη οικογενειακή κατάσταση, βάσει της παραδοχής ότι το δίκαιο της συνήθους διαμονής του δικαιούχου παρουσιάζει τον στενότερο σύνδεσμο με την κατάσταση του δικαιούχου και ότι είναι το καταλληλότερο για να ρυθμίσει τα συγκεκριμένα ζητήματα που ενδέχεται να αντιμετωπίσει ο δικαιούχος διατροφής [απόφαση της 12ης Μαΐου 2022, W. J. (Αλλαγή της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής), C-644/20, EU:C:2022:371, σκέψη 64 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 51 Το κύριο πλεονέκτημα του συνδέσμου αυτού είναι ότι καθορίζει την ύπαρξη και το ύψος της υποχρέωσης διατροφής βάσει των «νομικών και πραγματικών συνθηκών του κοινωνικού περιβάλλοντος της χώρας όπου ζει και ασκεί το κύριο μέρος των δραστηριοτήτων του ο δικαιούχος». Πράγματι, στο μέτρο που ο δικαιούχος διατροφής θα χρησιμοποιήσει τη διατροφή του για τις ανάγκες διαβίωσης, το συγκεκριμένο πρόβλημα που ανακύπτει πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με συγκεκριμένη κοινωνία, ήτοι εκείνη στην οποία ζει και πρόκειται να ζει στο μέλλον ο δικαιούχος διατροφής [πρβλ. απόφαση της 12ης Μαΐου 2022, W. J. (Αλλαγή της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής), C-644/20, EU:C:2022:371, σκέψη 65].
- 52 Ως εκ τούτου, υπό το πρίσμα του ως άνω σκοπού, δύναται εύλογα να θεωρηθεί ότι ο τόπος της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής είναι εκείνος στον οποίο βρίσκεται, στην πράξη, το σύννηθες κέντρο της ζωής του, λαμβανομένου υπόψη του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντός του, ιδίως όταν πρόκειται για ανήλικο τέκνο [πρβλ. απόφαση της 12ης Μαΐου 2022, W. J. (Αλλαγή της συνήθους διαμονής του δικαιούχου διατροφής), C-644/20, EU:C:2022:371, σκέψη 66].
- 53 Κατόπιν των εκτιμήσεων αυτών και λαμβανομένου υπόψη ότι το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 4/2009 και το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου της Χάγης στηρίζονται σε ένα κοινό συνδυαστικό στοιχείο, ήτοι στη συνήθη διαμονή του ενδιαφερομένου, και είναι αλληλένδετα, παρίσταται εύλογο ο καθορισμός της συνήθους διαμονής να διέπεται από τις ίδιες αρχές και να χαρακτηρίζεται από τα ίδια στοιχεία σε αμφοτέρωτα τα νομοθετήματα. Επομένως, ακόμη και αν η συγκεκριμένη εκτίμηση της συνήθους διαμονής του αιτούντος τη διατροφή, του δικαιούχου ή, κατά περίπτωση, του υπόχρεου εξαρτάται από τις ιδιαίτερες περιστάσεις εκάστης περιπτώσεως, οι οποίες ενδέχεται να ποικίλλουν, μεταξύ άλλων, ανάλογα με την ηλικία και το περιβάλλον του οικείου προσώπου, είναι σαφές ότι η έννοια της «συνήθους διαμονής» κατά το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 4/2009 χαρακτηρίζεται, αφενός, από τη βούληση του ενδιαφερομένου να εγκαταστήσει το σύννηθες κέντρο της ζωής του σε έναν συγκεκριμένο τόπο και, αφετέρου, από μια αρκούντως σταθερή παρουσία στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους.

- 54 Εν προκειμένω, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι οι σύζυγοι στην υπόθεση της κύριας δίκης συνήψαν γάμο στην πρεσβεία της Ισπανίας στη Γουινέα Μπισάου τον Αύγουστο του 2010 και ότι διέμεναν στο κράτος αυτό από τον Αύγουστο του 2010 έως τον Φεβρουάριο του 2015, ημερομηνία κατά την οποία μετοίκησαν στο Τόγκο, κράτος στο οποίο, παρά τον *de facto* χωρισμό τους από τον Ιούλιο του 2018, εξακολουθούν να διαμένουν τόσο οι ίδιοι όσο και τα δύο τέκνα τους.
- 55 Αντιθέτως, ουδόλως προκύπτει από τα στοιχεία που διαβίβασε το αιτούν δικαστήριο ότι ο πατέρας των τέκνων, ο οποίος έχει την πορτογαλική ιθαγένεια, είχε τη συνήθη διαμονή του στο κράτος μέλος στο οποίο υπάγεται το δικαστήριο αυτό, ήτοι στο Βασίλειο της Ισπανίας, μόνος του ή από κοινού με τη μητέρα των τέκνων τους. Η τελευταία, η οποία έχει την ισπανική ιθαγένεια και η οποία υπέβαλε αίτηση λύσεως του γάμου ενώπιον των δικαστηρίων του εν λόγω κράτους μέλους, ισχυρίζεται ότι διατήρησε τη συνήθη διαμονή της στο έδαφος του Βασιλείου της Ισπανίας, παρά το γεγονός ότι εργάζεται ως συμβασιούχος υπάλληλος της Ένωσης στο έδαφος τρίτων κρατών τουλάχιστον από τον Αύγουστο του 2010, ειδικότερα δε στο Τόγκο από τον Φεβρουάριο του 2015, και παρά το γεγονός ότι έκτοτε ζει στο εν λόγω τρίτο κράτος με τα τέκνα της.
- 56 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω περιστάσεων καθώς και των δύο στοιχείων που χαρακτηρίζουν την έννοια της «συνήθους διαμονής» κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003, όπως τα στοιχεία αυτά υπομνήσθηκαν στη σκέψη 44 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι δύο σύζυγοι στην υπόθεση της κύριας δίκης, υπό την επιφύλαξη διεξοδικότερου ελέγχου από το αιτούν δικαστήριο βάσει του συνόλου των ιδιαίτερων περιστάσεων της υποθέσεως [πρβλ. απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2021, IB (Συνήθης διαμονή συζύγου – Διαζύγιο), C-289/20, EU:C:2021:955, σκέψη 52], δεν έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται το δικαστήριο που επελήφθη της αιτήσεως περί λύσεως του γάμου.
- 57 Συγκεκριμένα, πρώτον, εξαιρουμένων κατά περίπτωση των περιόδων αδειών ή της περιόδου γεννήσεως των τέκνων οι οποίες, κατά κανόνα, αντιστοιχούν σε έκτακτες και προσωρινές διακοπές της συνήθους πορείας της ζωής τους (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 28ης Ιουνίου 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, σκέψη 51), οι σύζυγοι απουσιάζουν φυσικώς, και δη μονίμως, από το έδαφος του Βασιλείου της Ισπανίας, τουλάχιστον από τον Αύγουστο του 2010. Δεν αμφισβητείται ότι, κατόπιν του χωρισμού τους, η σύζυγος δεν μετοίκησε στο έδαφος του κράτους μέλους του δικαστηρίου που επελήφθη της αιτήσεως λύσεως του γάμου. Ειδικότερα, από κανένα στοιχείο της δικογραφίας δεν προκύπτει ότι κατοικούσε στο έδαφος του προαναφερθέντος κράτους μέλους, του οποίου είναι πολίτης, εντός των έξι μηνών που προηγήθηκαν της αιτήσεως της για λύση του γάμου, όπως προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', έκτη περίπτωση, του κανονισμού 2201/2003.
- 58 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν προκύπτει ότι η υπομνησθείσα στη σκέψη 44 της παρούσας αποφάσεως απαίτηση περί αρκούντως σταθερής παρουσίας στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται το αιτούν δικαστήριο πληρούται εν προκειμένω. Όσον αφορά το ζήτημα αν η διαμονή των συζύγων στο Τόγκο, ως συμβασιούχων υπαλλήλων αορίστου χρόνου της Ένωσης τοποθετημένων στην αντιπροσωπεία της Ένωσης στο εν λόγω τρίτο κράτος, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 85, παράγραφος 1, του ΚΛΠ που έχουν εφαρμογή στους συμβασιούχους υπαλλήλους οι οποίοι μνημονεύονται στο άρθρο 3α του ΚΛΠ και οι οποίοι δεν υπέχουν υποχρέωση εκ περιτροπής εργασίας στην έδρα στις Βρυξέλλες, έχει εν τέλει άμεση σχέση με την άσκηση των καθηκόντων τους, πρέπει να διευκρινιστεί ότι το στοιχείο αυτό δεν είναι καθαυτό ικανό ούτε να καταστήσει την επίμαχη διαμονή μη αρκούντως σταθερή (βλ., κατ' αναλογία,

- απόφαση της 28ης Ιουνίου 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, σκέψεις 12 και 47) ούτε να οδηγήσει στη διαπίστωση ότι η φυσική απουσία των ενδιαφερομένων από το έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται το δικαστήριο που επελήφθη της αιτήσεως λύσεως του γάμου είναι, εν προκειμένω, αμιγώς προσωρινή και περιστασιακή.
- 59 Δεύτερον, δεν προκύπτει από κανένα στοιχείο της δικογραφίας ότι οι σύζυγοι, ή τουλάχιστον η σύζυγος, παρά τη διαρκή και από πολλών ετών φυσική απομάκρυνσή τους από το έδαφος του Βασιλείου της Ισπανίας, αποφάσισαν να εγκαταστήσουν το μόνιμο ή σύνηθες κέντρο των συμφερόντων τους στο εν λόγω κράτος μέλος. Ακόμη και αν ένας εκ των συζύγων είχε εκδηλώσει την πρόθεση να εγκατασταθεί μελλοντικά στην Ισπανία, γεγονός παραμένει ότι, όπως διευκρινίστηκε στη σκέψη 57 της παρούσας αποφάσεως, από την αίτηση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι, παρά τον εν τοις πράγμασι χωρισμό τους από τον Ιούλιο του 2018, κανένας από τους συζύγους δεν εγκατέλειψε το Τόγκο. Εξάλλου, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 50 των προτάσεών του, δεδομένου ότι οι θέσεις στις αντιπροσωπείες της Ένωσης, όπως στην αντιπροσωπεία στο Τόγκο, ζητούνται οικειοθελώς από τους ενδιαφερόμενους μονίμους υπαλλήλους και το λοιπό προσωπικό, είναι αμφίβολο αν οι εν λόγω σύζυγοι είχαν όντως την πρόθεση, μετά τον εν τοις πράγμασι χωρισμό τους, να εγκαταλείψουν το Τόγκο προκειμένου να μεταφέρουν τη συνήθη διαμονή τους στο έδαφος του Βασιλείου της Ισπανίας.
- 60 Ανάλογη εκτίμηση φαίνεται επιβεβλημένη, εν προκειμένω, όσον αφορά τη συνήθη διαμονή του εναγομένου ή του δικαιούχου διατροφής, κατά την έννοια, αντιστοίχως, του άρθρου 3, στοιχείο α', και του άρθρου 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009, καθόσον, υπό την επιφύλαξη διεξοδικότερου ελέγχου από το αιτούν δικαστήριο, από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι οι ενδιαφερόμενοι μετέφεραν τη συνήθη διαμονή τους στο έδαφος του Βασιλείου της Ισπανίας.
- 61 Οι εκτιμήσεις αυτές δεν ανατρέπονται από το επιχείρημα της Ισπανικής Κυβερνήσεως, το οποίο εξάλλου αναπτύχθηκε μόνο σε σχέση με την ερμηνεία του κανονισμού 2201/2003, κατά το οποίο οι σύζυγοι, λόγω της ιδιότητάς τους ως συμβασιούχων υπαλλήλων τοποθετημένων στην αντιπροσωπεία της Ένωσης στο Τόγκο, απολαμβάνουν διπλωματικού καθεστώτος στο εν λόγω τρίτο κράτος και ως εκ τούτου απολαμβάνουν, δυνάμει του άρθρου 31, παράγραφος 1, της Συμβάσεως της Βιέννης, ετεροδικίας ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων του κράτους διαπιστεύσεως, πράγμα που, πάντα κατά την Ισπανική Κυβέρνηση, θα έπρεπε να οδηγήσει στην αναγνώριση, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 40 του αστικού κώδικα, της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο οι εν λόγω υπάλληλοι δεν απολαμβάνουν του προαναφερθέντος διπλωματικού καθεστώτος, ήτοι εν προκειμένω του Βασιλείου της Ισπανίας.
- 62 Πράγματι, ακόμη και αν θεωρηθεί βάσιμος, ο ανωτέρω ισχυρισμός δεν επηρεάζει την ερμηνεία της έννοιας της «συνήθους διαμονής», κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003 και το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 4/2009, δεδομένου ότι, δυνάμει των διατάξεων αυτών, το επιληφθέν δικαστήριο μπορεί να διαπιστώσει τη διεθνή δικαιοδοσία του μόνον αν οι σύζυγοι, από κοινού ή χωριστά, και/ή τα τέκνα τους ως δικαιούχοι διατροφής για τους σκοπούς εφαρμογής του άρθρου 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4/2009, έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται το επιληφθέν δικαστήριο, η δε συνήθης διαμονή πρέπει να πληροί τα κριτήρια που μνημονεύθηκαν στις σκέψεις 44 και 53 της παρούσας αποφάσεως.
- 63 Επομένως, το γεγονός ότι δεν υφίσταται τέτοια συνήθης διαμονή στο κράτος μέλος στο οποίο υπάγεται το επιληφθέν δικαστήριο αρκεί για να διαπιστωθεί η έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας του δικαστηρίου αυτού, βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του

κανονισμού 2201/2003 και του άρθρου 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 4/2009, ανεξαρτήτως του εάν οι σύζυγοι και τα τέκνα τους απολαύουν ενδεχομένως στο Τόγκο ετεροδικίας ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων του εν λόγω τρίτου κράτους.

- 64 Κανένα επιχείρημα περί του αντιθέτου δεν μπορεί να αντληθεί από την αιτιολογική σκέψη 14 του κανονισμού 2201/2003, την οποία επίσης επικαλείται η Ισπανική Κυβέρνηση και από την οποία προκύπτει ότι, εάν το αρμόδιο βάσει του κανονισμού αυτού δικαστήριο δεν δύναται να ασκήσει τη δικαιοδοσία του λόγω ύπαρξης διπλωματικής ασυλίας ενός προσώπου δυνάμει του διεθνούς δικαίου, η αρμοδιότητα θα πρέπει να καθορίζεται στο κράτος μέλος στο οποίο το εν λόγω πρόσωπο δεν απολαμβάνει ασυλίας, σύμφωνα με το δίκαιο αυτού του κράτους.
- 65 Πράγματι, όπως ορθώς υποστήριξε η Επιτροπή, η αιτιολογική σκέψη 14 αφορά την περίπτωση κατά την οποία το δικαστήριο κράτους μέλους, καίτοι έχει διεθνή δικαιοδοσία βάσει των διατάξεων του κανονισμού 2201/2003, δεν είναι σε θέση να ασκήσει τη δικαιοδοσία αυτή λόγω της υπάρξεως διπλωματικής ασυλίας. Δεν αμφισβητείται ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, ούτε οι σύζυγοι ούτε τα τέκνα τους απολαύουν διπλωματικής ασυλίας σε οποιοδήποτε κράτος μέλος. Ειδικότερα, από το άρθρο 11, στοιχείο α', του πρωτοκόλλου περί των προνομίων και ασυλιών προκύπτει ότι οι υπάλληλοι και το λοιπό προσωπικό της Ένωσης απολαύουν ετεροδικίας στο έδαφος των κρατών μελών μόνο για τις πράξεις στις οποίες προέβησαν «υπό την επίσημη ιδιότητά τους», ήτοι στο πλαίσιο της αποστολής που έχει ανατεθεί στην Ένωση (απόφαση της 30ής Νοεμβρίου 2021, LR *Generälprokuratūra C-3/20*, EU:C:2021:969, σκέψη 56 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Επομένως, όπως επιβεβαιώνεται από το άρθρο 23 του ΚΥΚ, μια τέτοια ετεροδικία δεν καλύπτει ένδικες διαδικασίες που άπτονται σχέσεων ιδιωτικής φύσεως, όπως αγωγές μεταξύ συζύγων σε γαμικές διαφορές, διαφορές γονικής μέριμνας ή υποχρεώσεις διατροφής έναντι των τέκνων τους, οι οποίες, ως εκ της φύσεώς τους, δεν αφορούν τη συμμετοχή του δικαιούχου της ασυλίας στην άσκηση των καθηκόντων του θεσμικού οργάνου της Ένωσης στο οποίο υπηρετεί (πρβλ. απόφαση της 11ης Ιουλίου 1968, *Sayag και Zurich*, 5/68, EU:C:1968:42, σ. 585).
- 66 Κατόπιν του συνόλου των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 2201/2003 και το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 4/2009 έχουν την έννοια ότι για τον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής κατά τις διατάξεις αυτές δεν δύναται να αποτελεί καθοριστικό στοιχείο η ιδιότητα των συζύγων ως συμβασιούχων υπαλλήλων της Ένωσης τοποθετημένων σε αντιπροσωπεία της Ένωσης σε τρίτο κράτος, για τους οποίους προβάλλεται ότι απολαύουν διπλωματικού καθεστώτος εντός του εν λόγω τρίτου κράτους.

Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

- 67 Εάν ήθελε κριθεί ότι ο προσδιορισμός της συνήθους διαμονής των συζύγων εξαρτάται από την ιδιότητά τους ως συμβασιούχων υπαλλήλων της Ένωσης τοποθετημένων σε αντιπροσωπεία της Ένωσης σε τρίτο κράτος, το αιτούν δικαστήριο ζητεί με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα να διευκρινιστεί ποιες θα ήταν οι συνέπειες αυτού επί του προσδιορισμού της συνήθους διαμονής των ανηλίκων τέκνων, κατά την έννοια του άρθρου 8 του κανονισμού 2201/2003.
- 68 Κατόπιν της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

- 69 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003 έχει την έννοια ότι, για τον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής τέκνου, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο σύνδεσμος που συνίσταται στην ιθαγένεια της μητέρας και στη διαμονή της, πριν από την τέλεση του γάμου, στο κράτος μέλος στο οποίο υπάγεται το δικαστήριο που έχει επιληφθεί αιτήσεως γονικής μέριμνας ή, ακόμη, το γεγονός ότι τα ανήλικα τέκνα έχουν γεννηθεί στο εν λόγω κράτος μέλος κράτος μέλος και έχουν την ιθαγένειά του.
- 70 Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003, η διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου κράτους μέλους επί θεμάτων που αφορούν τη γονική μέριμνα τέκνου καθορίζεται βάσει του κριτηρίου της συνήθους διαμονής του τέκνου κατά τον χρόνο ασκήσεως της προσφυγής.
- 71 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει ότι η συνήθης διαμονή του τέκνου συνιστά αυτοτελή έννοια του δικαίου της Ένωσης, η οποία πρέπει να ερμηνεύεται λαμβανομένων υπόψη του πλαισίου στο οποίο εντάσσονται οι διατάξεις που μνημονεύουν την έννοια αυτή και των σκοπών του κανονισμού 2201/2003, ιδίως δε του σκοπού που προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 12, κατά την οποία οι κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας που θεσπίζει ο κανονισμός επιλέγονται με γνώμονα το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου και, ειδικότερα, το κριτήριο της εγγύτητας (απόφαση της 28ης Ιουνίου 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 72 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η συνήθης διαμονή του τέκνου πρέπει να προσδιορίζεται βάσει όλων των ιδιαίτερων πραγματικών περιστάσεων κάθε συγκεκριμένης περιπτώσεως. Πέραν της φυσικής παρουσίας του τέκνου στο έδαφος κράτους μέλους, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και άλλοι παράγοντες από τους οποίους να μπορεί να συναχθεί ότι η παρουσία αυτή ουδόλως έχει προσωρινό ή ευκαιριακό χαρακτήρα και ότι εκφράζει ορισμένο βαθμό ενσωμάτωσης του τέκνου σε ένα κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον (απόφαση της 28ης Ιουνίου 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, σκέψη 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), όπερ αντιστοιχεί στον τόπο στον οποίο βρίσκεται, εν τοις πράγμασι, το κέντρο της ζωής του (απόφαση της 28ης Ιουνίου 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, σκέψη 42).
- 73 Μεταξύ των παραγόντων αυτών συγκαταλέγονται η διάρκεια, η τακτικότητα, οι συνθήκες και οι λόγοι της διαμονής του τέκνου στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους, καθώς και η ιθαγένεια του τέκνου, οι δε κρίσιμοι παράγοντες ποικίλλουν αναλόγως της ηλικίας του (απόφαση της 8ης Ιουνίου 2017, OL, C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, σκέψη 44 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Συνεκτιμώνται επίσης ο τόπος και οι συνθήκες σχολικής φοίτησης του τέκνου, καθώς και οι οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις που αυτό διατηρεί εντός του οικείου κράτους μέλους (πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουνίου 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, σκέψη 43).
- 74 Όσον αφορά την πρόθεση των γονέων να εγκατασταθούν με το παιδί σε ορισμένο κράτος μέλος, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι και αυτή μπορεί να ληφθεί υπόψη, εφόσον εκδηλώνεται μέσω ορισμένων απτών ενεργειών, όπως είναι η αγορά ή η μίσθωση κατοικίας στο οικείο κράτος μέλος (πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουνίου 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, σκέψη 46 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 75 Επομένως, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 72 των προτάσεών του, για τον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής τέκνου σε ορισμένο κράτος μέλος, κατά την έννοια του άρθρου 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003, απαιτείται, τουλάχιστον, το παιδί να έχει φυσική παρουσία σε αυτό το κράτος μέλος και να προκύπτει από τους λοιπούς παράγοντες που μπορούν να ληφθούν υπόψη ότι η παρουσία αυτή ουδόλως έχει προσωρινό ή περιστασιακό χαρακτήρα και ότι αντικατοπτρίζει σε ορισμένο βαθμό την ενσωμάτωση του παιδιού σε ένα κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον.
- 76 Κατά συνέπεια, στην υπόθεση της κύριας δίκης, προκειμένου να καθοριστεί η συνήθης διαμονή των ανηλικών τέκνων κατά την έννοια του άρθρου 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003, δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη, καθώς αποτελούν στοιχεία που δεν ασκούν επιρροή συναφώς, ο σύνδεσμος που συνίσταται στην ιθαγένεια της μητέρας των τέκνων καθώς και η διαμονή της στην Ισπανία πριν από την τέλεση του γάμου και τη γέννηση των τέκνων.
- 77 Αντιθέτως, η ισπανική ιθαγένεια των ανήλικων τέκνων και το γεγονός ότι τα τέκνα γεννήθηκαν στην Ισπανία μπορούν να αποτελέσουν κρίσιμους, αλλά όχι καθοριστικούς παράγοντες. Πράγματι, το γεγονός ότι ένα τέκνο κατάγεται από ορισμένο κράτος μέλος και μοιράζεται τον πολιτισμό του με έναν εκ των γονέων δεν έχει καθοριστική σημασία για τον προσδιορισμό του τόπου της συνήθους διαμονής του (πρβλ. απόφαση της 28ης Ιουνίου 2018, HR, C-512/17, EU:C:2018:513, σκέψη 52). Η διαπίστωση αυτή επιβάλλεται κατά μείζονα λόγο όταν, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν προκύπτει από κανένα στοιχείο ότι τα παιδιά ήταν φυσικά παρόντα, κατά τρόπο μη περιστασιακό, στο έδαφος του κράτους μέλους του δικαστηρίου που έχει επιληφθεί της υποθέσεως και έχουν στο κράτος αυτό, λαμβανομένης υπόψη της ηλικίας τους, ορισμένο βαθμό ενσωμάτωσης, μεταξύ άλλων, σε σχολικό, κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον.
- 78 Επομένως, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003 έχει την έννοια ότι, για τον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής παιδιού, δεν ασκεί επιρροή ο σύνδεσμος που συνίσταται στην ιθαγένεια της μητέρας και στη διαμονή της, πριν από την τέλεση του γάμου, στο κράτος μέλος στο οποίο υπάγεται το δικαστήριο που έχει επιληφθεί αιτήσεως γονικής μέριμνας, ενώ δεν αρκεί για τον ως άνω προσδιορισμό ούτε το γεγονός ότι τα ανήλικα τέκνα έχουν γεννηθεί στο εν λόγω κράτος μέλος και έχουν την ιθαγένειά του.

Επί του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος

- 79 Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν, κατ' ορθή ερμηνεία των άρθρων 7 και 14 του κανονισμού 2201/2003, σε περίπτωση που κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία να επιληφθεί, αντιστοίχως, αιτήσεως λύσεως του γάμου δυνάμει των άρθρων 3 έως 5 του εν λόγω κανονισμού και αιτήσεως που αφορά τη γονική μέριμνα δυνάμει των άρθρων 8 έως 13 αυτού, το γεγονός ότι ο εναγόμενος της κύριας δίκης έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους άλλου από εκείνο στο οποίο υπάγεται το επιληφθέν δικαστήριο δεν επιτρέπει την εφαρμογή των επικουρικών βάσεων των άρθρων 7 και 14 για να θεμελιωθεί δικαιοδοσία του εν λόγω δικαστηρίου.
- 80 Πρέπει εκ προοιμίου να επισημανθεί ότι, ενώ το άρθρο 7 του κανονισμού 2201/2003, με τίτλο «Επικουρικές δικαιοδοτικές βάσεις», περιλαμβάνεται στο τμήμα 1 του κεφαλαίου II του κανονισμού αυτού, το οποίο επιγράφεται «Διαζύγιο, δικαστικός χωρισμός και ακύρωση γάμου», το άρθρο 14 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Επικουρικές βάσεις δικαιοδοσίας», περιλαμβάνεται μεταξύ των διατάξεων του τμήματος 2 του ίδιου κεφαλαίου, οι

- οποίες αφορούν τη «Γονική μέριμνα». Επομένως, στο μέτρο που τα άρθρα 7 και 14 του κανονισμού 2201/2003 αφορούν, αντιστοίχως, την επικουρική διεθνή δικαιοδοσία σχετικά με τη λύση του γάμου και εκείνη που αφορά τη γονική μέριμνα των τέκνων, πρέπει να εξετασθούν διαδοχικά αυτά τα δύο καθεστώτα διεθνούς δικαιοδοσίας.
- 81 Όσον αφορά, πρώτον, την επικουρική διεθνή δικαιοδοσία σχετικά με τη λύση του γάμου, από το γράμμα του άρθρου 7, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003 προκύπτει ότι η δικαιοδοσία ρυθμίζεται σε κάθε κράτος μέλος από το εθνικό δίκαιο μόνον όταν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 3 έως 5 του κανονισμού αυτού.
- 82 Μολονότι, όπως επισήμανε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 81 των προτάσεών του, η διάταξη του άρθρου 7, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003, μεμονωμένα εξεταζόμενη, φαίνεται να παρέχει τη δυνατότητα στους συζύγους που δεν έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε κράτος μέλος και έχουν διαφορετική ιθαγένεια ο ένας απ' τον άλλον να απολαύουν επικουρικής δωσιδικίας βάσει των εθνικών κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας, εντούτοις το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως πρέπει να ερμηνεύεται λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 6 του κανονισμού 2201/2003.
- 83 Συγκεκριμένα, η τελευταία αυτή διάταξη, που φέρει τον τίτλο «Αποκλειστική δικαιοδοσία βάσει των άρθρων 3, 4 και 5», προβλέπει ότι «σύζυγος που [...] έχει τη συνήθη διαμονή του στο έδαφος κράτους μέλους ή [...] είναι υπήκοος κράτους μέλους [...] μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος μόνο δυνάμει των άρθρων 3, 4 και 5».
- 84 Επομένως, κατά το προαναφερθέν άρθρο 6, πρόσωπο που έχει τη συνήθη διαμονή του σε κράτος μέλος ή είναι πολίτης κράτους μέλους δύναται να εναχθεί, λαμβανομένου υπόψη του αποκλειστικού χαρακτήρα της διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπουν τα άρθρα 3 έως 5 του κανονισμού 2201/2003, ενώπιον των δικαστηρίων άλλου κράτους μέλους μόνο δυνάμει των τελευταίων αυτών διατάξεων και, ως εκ τούτου, αποκλεισμένων των κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας που καθορίζονται από το εθνικό δίκαιο (απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 2007, *Sundelind Lopez*, C-68/07, EU:C:2007:740, σκέψη 22).
- 85 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, όταν δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία να αποφανθεί επί αιτήσεως λύσεως του γάμου βάσει των άρθρων 3 έως 5 του κανονισμού 2201/2003, το άρθρο 6 του κανονισμού αυτού δεν επιτρέπει στο εν λόγω δικαστήριο να διαπιστώσει τη διεθνή δικαιοδοσία του δυνάμει των επικουρικών κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπει το εθνικό δίκαιο, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, του ίδιου κανονισμού, όταν ο εναγόμενος είναι πολίτης κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο υπάγεται το συγκεκριμένο δικαστήριο.
- 86 Εν προκειμένω, ο σύζυγος, ο οποίος είναι εναγόμενος στην αγωγή περί λύσεως του γάμου ενώπιον των ισπανικών δικαστηρίων, έχει πορτογαλική ιθαγένεια, οι δε σύζυγοι, λαμβανομένων υπόψη των πληροφοριών που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο και υπό την επιφύλαξη διεξοδικότερου ελέγχου εκ μέρους του, οι σύζυγοι δεν έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο έδαφος κράτους μέλους και συγκεκριμένα στο έδαφος του κράτους μέλους στο οποίο υπάγεται το δικαστήριο αυτό. Κατά συνέπεια, εάν το αιτούν δικαστήριο δεν μπορεί να διαπιστώσει τη διεθνή δικαιοδοσία του προκειμένου να επιληφθεί τέτοιας αγωγής δυνάμει των άρθρων 3 έως 5 του κανονισμού 2201/2003, το άρθρο 7, παράγραφος 1, του κανονισμού δεν του επιτρέπει να θεμελιώσει τη διεθνή δικαιοδοσία του επί των επικουρικών κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπει το εθνικό δίκαιο, στο μέτρο που το άρθρο 6, στοιχείο β', του εν λόγω κανονισμού δεν

- επιτρέπει στον εναγόμενο της κύριας δίκης, ο οποίος είναι πολίτης κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο υπάγεται το συγκεκριμένο δικαστήριο, να εναχθεί ενώπιον του δικαστηρίου αυτού.
- 87 Πρέπει να προστεθεί ότι, όπως επισήμανε η Επιτροπή στις γραπτές παρατηρήσεις της, η ερμηνεία αυτή δεν σημαίνει ότι ο σύζυγος που ζητεί τη λύση του γάμου στερείται της δυνατότητας να ασκήσει την αγωγή του ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους του οποίου την ιθαγένεια έχει ο εναγόμενος, αν τα άρθρα 3 έως 5 του κανονισμού 2201/2003 δεν ορίζουν άλλο δικαστήριο. Πράγματι, σε μια τέτοια περίπτωση, το άρθρο 6, στοιχείο β', του κανονισμού αυτού δεν εμποδίζει τα δικαστήρια του κράτους μέλους του οποίου ο εναγόμενος έχει την ιθαγένεια να έχουν διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση της αιτήσεως λύσεως του γάμου, κατ' εφαρμογήν των εθνικών κανόνων διεθνούς δικαιοδοσίας του εν λόγω κράτους μέλους.
- 88 Δεύτερον, όσον αφορά την επικουρική δικαιοδοσία σε διαφορές γονικής μέριμνας, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 14 του κανονισμού 2201/2003, εφόσον κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει δικαιοδοσία βάσει των άρθρων 8 έως 13, η δικαιοδοσία ρυθμίζεται, σε κάθε κράτος μέλος, από το δίκαιο του κράτους αυτού.
- 89 Συναφώς, επισημαίνεται ότι το γεγονός ότι διαφορά αχθείσα ενώπιον δικαστηρίου κράτους μέλους δεν μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003 ελλείψει συνήθους διαμονής του τέκνου στο εν λόγω κράτος μέλος δεν εμποδίζει κατ' ανάγκην το οικείο δικαστήριο να θεμελιώσει διεθνή δικαιοδοσία για την εκδίκαση της επίμαχης διαφοράς επί άλλης βάσεως.
- 90 Εν προκειμένω, στην περίπτωση που η εκτεθείσα στις σκέψεις 70 έως 78 της παρούσας αποφάσεως ερμηνεία, κατά την οποία, κατ' ουσίαν, η φυσική παρουσία του τέκνου σε κράτος μέλος αποτελεί προαπαιτούμενο για τη διαπίστωση της συνήθους διαμονής του εκεί, έχει ως συνέπεια να μην είναι δυνατόν να αναγνωρισθεί ως έχον δικαιοδοσία δικαστήριο κράτους μέλους βάσει των διατάξεων του κανονισμού 2201/2003 σχετικά με τη γονική μέριμνα, κάθε κράτος μέλος εξακολουθεί να έχει την ευχέρεια, σύμφωνα με το άρθρο 14 του κανονισμού αυτού, να απονέμει διεθνή δικαιοδοσία στα δικά του δικαστήρια βάσει των κανόνων εσωτερικού δικαίου, αποκλίνοντας από το κριτήριο της εγγύτητας στο οποίο στηρίζονται οι διατάξεις του εν λόγω κανονισμού (πρβλ. απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2018, UD, C-393/18 PPU, EU:C:2018:835, σκέψη 57).
- 91 Κατά συνέπεια, το άρθρο 14 του κανονισμού 2201/2003 δεν εμποδίζει το επιληφθέν δικαστήριο, προκειμένου να θεμελιώσει τη διεθνή δικαιοδοσία του, να εφαρμόσει τους κανόνες του εσωτερικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένου, ενδεχομένως, του κανόνα που βασίζεται στην ιθαγένεια του επίμαχου τέκνου, μολονότι ο εναγόμενος πατέρας του είναι πολίτης κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο υπάγεται το συγκεκριμένο δικαστήριο.
- 92 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, σε περίπτωση όπως αυτή της υπόθεσης της κύριας δίκης δεν αποκλείεται, όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 95 των προτάσεών του, η διεθνής δικαιοδοσία σε θέματα λύσεως του γάμου, αφενός, και η διεθνής δικαιοδοσία σε θέματα γονικής μέριμνας, αφετέρου, να απονέμονται σε δικαστήρια διαφορετικών κρατών μελών. Η ως άνω διαπίστωση θα μπορούσε να οδηγήσει στο ερώτημα αν, λόγω αυτού του κατακερματισμού, θα μπορούσε να διακυβευθεί το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου, ο σεβασμός του οποίου πρέπει, σύμφωνα με τις αιτιολογικές σκέψεις 12 και 33 του κανονισμού 2201/2003, να διασφαλίζεται ειδικότερα από τους κανόνες διεθνούς δικαιοδοσίας σε θέματα γονικής μέριμνας.

- 93 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, όπως επισημαίνεται στην αιτιολογική σκέψη 5 του κανονισμού 2201/2003, προκειμένου να εξασφαλιστεί η ίση μεταχείριση όλων των παιδιών, ο κανονισμός αυτός καλύπτει όλες τις αποφάσεις σε θέματα γονικής μέριμνας, περιλαμβανομένων των μέτρων προστασίας του τέκνου, ανεξάρτητα από οιαδήποτε σχέση με μια γαμική διαδικασία.
- 94 Πλην όμως, μολονότι, όπως επισήμανε και ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 96 των προτάσεών του, ο κανονισμός 2201/2003 παρέχει, ιδίως με το άρθρο 12, παράγραφος 3, στους συζύγους τη δυνατότητα να αποφύγουν κατακερματισμό των διαφορών όπως ο κατακερματισμός για τον οποίον έγινε λόγος στη σκέψη 92 της παρούσας αποφάσεως, αποδεχόμενοι στο πλαίσιο αιτήσεως περί γονικής μέριμνας τη δικαιοδοσία του δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία σε υποθέσεις διαζυγίου, όταν η δικαιοδοσία αυτή είναι προς το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου, εντούτοις γεγονός παραμένει ότι ένας τέτοιος κατακερματισμός, του οποίου η ενδεχόμενη επέλευση είναι συμφυής με το σύστημα που θεσπίζει ο εν λόγω κανονισμός, δεν είναι κατ' ανάγκη ασυμβίβαστος με το προαναφερθέν συμφέρον. Πράγματι, ο ενδιαφερόμενος γονέας μπορεί, προς το υπέρτερο συμφέρον του τέκνου, να επιθυμεί να ασκήσει αγωγή περί γονικής μέριμνας ενώπιον άλλων δικαστηρίων, όπως εκείνων του κράτους μέλους του οποίου είναι πολίτης, η δε επιλογή αυτή μπορεί να δικαιολογείται, ειδικότερα, από την ευχέρεια να εκφραστεί στη μητρική του γλώσσα και από το ενδεχομένως χαμηλότερο κόστος της διαδικασίας [βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, R (Διεθνής δικαιοδοσία επί γονικής μέριμνας και υποχρέωσης διατροφής, C-468/18, EU:C:2019:666, σκέψεις 50 και 51)].
- 95 Πρέπει να προστεθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 4, του κανονισμού 2201/2003, όταν το τέκνο έχει τη συνήθη διαμονή του στο έδαφος τρίτου κράτους το οποίο δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία σε θέματα γονικής μέριμνας και μέτρων προστασίας των παιδιών, η οποία συνήφθη στη Χάγη στις 19 Οκτωβρίου 1996, η διεθνής δικαιοδοσία που θεμελιώνεται, ιδίως, στην παράγραφο 3 του άρθρου αυτού τεκμαίρεται ότι είναι προς το συμφέρον του τέκνου, ιδίως όταν αποδεικνύεται αδύνατη η διεξαγωγή διαδικασίας στο οικείο τρίτο κράτος.
- 96 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο τέταρτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η εξής απάντηση:
- Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 7 του κανονισμού 2201/2003, σε συνδυασμό με το άρθρο 6 αυτού, στην περίπτωση κατά την οποία κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία να επιληφθεί αιτήσεως λύσεως του γάμου δυνάμει των άρθρων 3 έως 5 του ίδιου κανονισμού, το γεγονός ότι ο εναγόμενος της κύριας δίκης έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο υπάγεται το επιληφθέν δικαστήριο δεν επιτρέπει την εφαρμογή της ρήτρας περί επικουρικής διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπεται στο προαναφερθέν άρθρο 7 για να θεμελιωθεί διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου αυτού, χωρίς ωστόσο να αποκλείει το ενδεχόμενο τα δικαστήρια του κράτους μέλους του οποίου ο εναγόμενος είναι πολίτης να έχουν δικαιοδοσία για την εκδίκαση τέτοιας αιτήσεως κατ' εφαρμογήν των εθνικών κανόνων περί δικαιοδοσίας του τελευταίου ως άνω κράτους μέλους.
 - Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 14 του κανονισμού 2201/2003, στην περίπτωση κατά την οποία κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία να επιληφθεί αιτήσεως περί γονικής μέριμνας δυνάμει των άρθρων 8 έως 13 του εν λόγω κανονισμού, το γεγονός ότι ο εναγόμενος της κύριας δίκης είναι πολίτης κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο

οποίο υπάγεται το επιληφθέν δικαστήριο δεν αποκλείει την εφαρμογή της ρήτρας περί επικουρικής διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπεται στο προαναφερθέν άρθρο 14.

Επί του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

- 97 Με το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί υπό ποιες προϋποθέσεις θα μπορούσε να διαπιστωθεί η διεθνής δικαιοδοσία που θεμελιώνεται, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, στο *forum necessitatis*, για το οποίο γίνεται λόγος στο άρθρο 7 του κανονισμού 4/2009, στην περίπτωση κατά την οποία η συνήθης διαμονή του συνόλου των διαδίκων σε διαφορά από υποχρέωση διατροφής δεν βρίσκεται σε κράτος μέλος. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, αφενός, ποιες είναι οι αναγκαίες προϋποθέσεις για να θεωρηθεί ότι δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή διαδικασίας σε τρίτο κράτος με το οποίο η διαφορά παρουσιάζει στενό σύνδεσμο, και κατά πόσον ο διάδικος που επικαλείται το προαναφερθέν άρθρο 7 οφείλει να αποδείξει ότι ματαιώς κίνησε ή επιχείρησε να κινήσει τη διαδικασία ενώπιον των δικαστηρίων του τρίτου κράτους και, αφετέρου, αν, για να θεωρηθεί ότι μια διαφορά παρουσιάζει επαρκή σύνδεσμο με το κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου, είναι δυνατόν να βασιστεί το δικαστήριο στην ιθαγένεια ενός εκ των διαδίκων.
- 98 Κατά το άρθρο 7, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 4/2009, όταν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 3 έως 6, τα δικαστήρια κράτους μέλους μπορούν, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να επιλαμβάνονται της διαφοράς, εφόσον δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή διαδικασίας σε τρίτο κράτος με το οποίο η διαφορά παρουσιάζει στενό σύνδεσμο. Δυνάμει του δευτέρου εδαφίου του ίδιου άρθρου, πρέπει να υπάρχει επαρκής σύνδεσμος μεταξύ της διαφοράς και του κράτους μέλους του επιληφθέντος δικαστηρίου.
- 99 Επομένως, το άρθρο 7 του κανονισμού 4/2009 θέτει τέσσερις σωρευτικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου δικαστήριο κράτους μέλους που έχει επιληφθεί αγωγής διατροφής να μπορεί κατ' εξαίρεση να διαπιστώσει τη διεθνή δικαιοδοσία του βάσει της καταστάσεως ανάγκης (*forum necessitatis*). Πρώτον, το δικαστήριο αυτό οφείλει να διαπιστώσει ότι κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 3 έως 6 του κανονισμού 4/2009. Δεύτερον, η διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί πρέπει να παρουσιάζει στενό σύνδεσμο με τρίτο κράτος. Τρίτον, δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή της επίμαχης διαδικασίας σε αυτό το τρίτο κράτος. Τέλος, τέταρτον, πρέπει να υπάρχει επαρκής σύνδεσμος μεταξύ της διαφοράς και του κράτους μέλους του επιληφθέντος δικαστηρίου.
- 100 Μολονότι στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει αν πληρούνται όλες οι ανωτέρω προϋποθέσεις προκειμένου, ενδεχομένως, να μπορέσει να επικαλεστεί τη διεθνή δικαιοδοσία που του απονέμει το άρθρο 7 του κανονισμού 4/2009, πρέπει, για καθεμία από τις προϋποθέσεις αυτές και λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, να γίνουν οι ακόλουθες διευκρινίσεις.
- 101 Πρώτον, όσον αφορά την πλήρωση της πρώτης προϋποθέσεως που μνημονεύθηκε στη σκέψη 99 της παρούσας αποφάσεως, επισημαίνεται ότι δεν αρκεί το επιληφθέν δικαστήριο να διαπιστώσει την έλλειψη διεθνούς δικαιοδοσίας του δυνάμει των άρθρων 3 έως 6 του κανονισμού 4/2009, αλλά πρέπει επίσης να βεβαιωθεί, όταν, μεταξύ άλλων, έχουν επιληφθεί πλείονα δικαστήρια, ότι κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των προαναφερθέντων άρθρων. Επομένως, το στοιχείο που αναφέρει το αιτούν δικαστήριο ως βάση του πέμπτου ερωτήματος, ήτοι ότι ο εναγόμενος ή ο δικαιούχος ή οι δικαιούχοι έχουν τη συνήθη διαμονή τους

- σε τρίτο κράτος, δηλαδή δεν πληρούν τα κριτήρια του άρθρου 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 4/2009, δεν αρκεί για να διαπιστωθεί ότι κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 3 έως 6 του κανονισμού, κατά την έννοια του άρθρου 7. Κατά συνέπεια, εναπόκειται και πάλι στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν το ίδιο καθώς και τα δικαστήρια των άλλων κρατών μελών είναι αναρμόδια να αποφανθούν επί της επίμαχης αγωγής δυνάμει των βάσεων διεθνούς δικαιοδοσίας που απαριθμούνται στο άρθρο 3, στοιχεία γ' ή δ', ή στα άρθρα 4 έως 6 του ως άνω κανονισμού.
- 102 Καταρχάς, όσον αφορά το άρθρο 3, στοιχεία γ' και δ', του κανονισμού 4/2009, η διάταξη αυτή απονέμει διεθνή δικαιοδοσία είτε στο δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου να εκδικάσει κύρια αγωγή σχετικά με την προσωπική κατάσταση των προσώπων όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη της κύριας αγωγής, είτε στο δικαστήριο που έχει διεθνή δικαιοδοσία σύμφωνα με το δίκαιο του δικάζοντος δικαστηρίου να επιληφθεί αγωγής σχετικά με τη γονική μέριμνα όταν η αίτηση διατροφής είναι παρεπόμενη, εκτός εάν η διεθνής δικαιοδοσία βασίζεται αποκλειστικά στην ιθαγένεια ενός εκ των διαδίκων.
- 103 Εν προκειμένω, αν, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 86 έως 92 της παρούσας αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο δεν είχε μεν διεθνή δικαιοδοσία να επιληφθεί του αιτήματος λύσεως του γάμου, αλλά θα μπορούσε να έχει τέτοια δικαιοδοσία, δυνάμει της επικουρικής ρήτρας του άρθρου 14 του κανονισμού 2201/2003, προκειμένου να επιληφθεί του αιτήματος περί γονικής μέριμνας βάσει διατάξεων του εθνικού δικαίου που στηρίζονται στην ιθαγένεια της ενάγουσας της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο θα καλούνταν να κρίνει αν, λόγω της περιστάσεως αυτής και λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 3, στοιχείο δ', του κανονισμού 4/2009, δεν θα είχε δικαιοδοσία να εκδικάσει την αγωγή για την επιδίκαση διατροφής υπέρ των τέκνων.
- 104 Εν συνεχεία, όσον αφορά τις βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπονται στα άρθρα 4 και 5 του κανονισμού 4/2009, μολονότι από κανένα στοιχείο της δικογραφίας που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο δεν προκύπτει ότι οι βάσεις αυτές έχουν εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, αφενός, η προβλεπόμενη στο άρθρο 4 του κανονισμού αυτού παρέκταση αρμοδιότητας αποκλείεται, δυνάμει της παραγράφου 3 του εν λόγω άρθρου, για την επίλυση διαφοράς που αφορά υποχρέωση διατροφής έναντι ανηλικού ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών και, αφετέρου, όσον αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία βάσει του άρθρου 5 του κανονισμού, δεν προκύπτει από τη δικογραφία ότι ο εναγόμενος στην υπόθεση της κύριας δίκης εμφανίστηκε οικειοθελώς για οποιονδήποτε άλλο λόγο εκτός από την αμφισβήτηση της δικαιοδοσίας του επιληφθέντος δικαστηρίου κράτους μέλους. Αντιθέτως, δεν αποκλείεται τα δικαστήρια της Πορτογαλικής Δημοκρατίας να μπορούν ενδεχομένως να θεμελιώσουν τη δικαιοδοσία τους στο άρθρο 6 του ίδιου κανονισμού, λαμβανομένης υπόψη της κοινής πορτογαλικής ιθαγένειας του πατέρα και των τέκνων του, αν τα τέκνα είναι διάδικοι στη διαδικασία σχετικά με την αγωγή διατροφής ως δικαιούχοι διατροφής, στοιχείο το οποίο πάντως εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.
- 105 Δεύτερον, όσον αφορά την προϋπόθεση που θέτει το άρθρο 7 του κανονισμού 4/2009, κατά την οποία η διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί το δικαστήριο πρέπει να συνδέεται στενά με τρίτη χώρα, επισημαίνεται ότι ο εν λόγω κανονισμός δεν παρέχει καμία ένδειξη όσον αφορά τις περιστάσεις βάσει των οποίων μπορεί να διαπιστωθεί η ύπαρξη ενός τέτοιου στενού συνδέσμου. Εντούτοις, λαμβανομένων υπόψη των κριτηρίων διεθνούς δικαιοδοσίας επί των οποίων στηρίζεται ο κανονισμός, και ειδικότερα του κριτηρίου της συνήθους διαμονής, το επιληφθέν δικαστήριο πρέπει να είναι σε θέση να διαπιστώσει την ύπαρξη ενός τέτοιου στενού συνδέσμου όταν προκύπτει από τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υποθέσεως ότι όλοι οι διάδικοι έχουν τη συνήθη διαμονή τους στο έδαφος του οικείου τρίτου κράτους, στοιχείο το οποίο εναπόκειται στο

- ίδιο δικαστήριο να εξακριβώσει. Πράγματι, ανεξαρτήτως των κριτηρίων στα οποία θεμελιώνεται η διεθνής δικαιοδοσία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής σε αυτό το τρίτο κράτος, ιδίως όταν πρόκειται για κράτος που δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση της Χάγης της 23ης Νοεμβρίου 2007 για την είσπραξη, σε διεθνές επίπεδο, απαιτήσεων διατροφής παιδιών και άλλων μορφών οικογενειακής διατροφής και για άλλα μέλη της οικογένειας, είναι, καταρχήν, εύλογο να θεωρείται, λαμβανομένου υπόψη του κριτηρίου της εγγύτητας, ότι τα δικαστήρια του κράτους στο έδαφος του οποίου έχουν τη συνήθη διαμονή τους το ανήλικο τέκνο που είναι δικαιούχος διατροφής και ο υπόχρεος διατροφής είναι τα πλέον κατάλληλα για να εκτιμήσουν τις ανάγκες του τέκνου, λαμβανομένου ιδίως υπόψη του κοινωνικού και οικογενειακού περιβάλλοντος στο οποίο το τέκνο ζει και καλείται να ζήσει.
- 106 Τρίτον, προκειμένου το επιληφθέν δικαστήριο κράτους μέλους να μπορέσει, κατ' εξαίρεση, να ασκήσει τη δικαιοδοσία που απορρέει από το άρθρο 7 του κανονισμού 4/2009, πρέπει επίσης η επίμαχη διαδικασία να μην μπορεί ευλόγως να κινηθεί ή να διεξαχθεί ή να είναι ανέφικτη ενώπιον των δικαστηρίων του οικείου τρίτου κράτους.
- 107 Συναφώς, μολοντί η αιτιολογική σκέψη 16 του κανονισμού 4/2009 αναφέρει τον εμφύλιο πόλεμο ως παράδειγμα στο οποίο η διαδικασία εντός του επίμαχου τρίτου κράτους είναι ανέφικτη, αναδεικνύοντας έτσι τον εξαιρετικό χαρακτήρα των περιπτώσεων στις οποίες μπορεί να ασκηθεί η διεθνής δικαιοδοσία που στηρίζεται στο *forum necessitatis*, διαπιστώνεται ότι ο εν λόγω κανονισμός δεν παρέχει ενδείξεις σχετικά με τις περιστάσεις υπό τις οποίες το επιληφθέν δικαστήριο κράτους μέλους θα μπορούσε να διαπιστώσει ότι η διαδικασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής δεν μπορεί ευλόγως να κινηθεί ή να διεξαχθεί ενώπιον των δικαστηρίων του οικείου τρίτου κράτους. Εντούτοις, από την ίδια αιτιολογική σκέψη 16 προκύπτει ότι, «[π]ροκειμένου να θεραπευθούν, ειδικότερα, καταστάσεις αρνησιδικίας», θεσπίστηκε το *forum necessitatis*, το οποίο επιτρέπει, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, στο επιληφθέν δικαστήριο κράτους μέλους να εκδικάζει διαφορά η οποία παρουσιάζει στενό σύνδεσμο με τρίτο κράτος «όταν δεν μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι ο ενάγων θα κινήσει ή θα διεξαγάγει διαδικασία» στο εν λόγω τρίτο κράτος.
- 108 Από τις ανωτέρω διευκρινίσεις προκύπτει, αφενός, ότι, προκειμένου να θεμελιώσει, ενδεχομένως, διεθνή δικαιοδοσία του δυνάμει του άρθρου 7 του κανονισμού 4/2009, το επιληφθέν δικαστήριο κράτους μέλους δεν μπορεί να απαιτήσει από τον αιτούντα διατροφή να αποδείξει ότι ματαίως κίνησε ή επιχείρησε να κινήσει την επίμαχη διαδικασία ενώπιον των δικαστηρίων του οικείου τρίτου κράτους. Επομένως, αρκεί το δικαστήριο κράτους μέλους που επελήφθη της υποθέσεως, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των πραγματικών και νομικών στοιχείων της υποθέσεως, να είναι σε θέση να βεβαιωθεί ότι τα εμπόδια εντός του οικείου τρίτου κράτους είναι τέτοια ώστε να είναι παράλογο να επιβληθεί στον ενάγοντα η υποχρέωση να ζητήσει την επιδίκαση διατροφής ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του τρίτου κράτους.
- 109 Πράγματι, όπως επισήμανε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 126 των προτάσεών του, το να απαιτείται σε μια τέτοια περίπτωση από τον ενάγοντα να επιδιώξει την κίνηση διαδικασίας ενώπιον των δικαστηρίων του τρίτου κράτους αποκλειστικώς και μόνον προκειμένου να αποδείξει την αναγκαιότητα εφαρμογής του *forum necessitatis* θα ήταν αντίθετο προς τον σκοπό του κανονισμού 4/2009 που συνίσταται, ειδικότερα, σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 48 της παρούσας αποφάσεως, στην προστασία του δικαιούχου διατροφής και στην προώθηση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Η διαπίστωση αυτή ισχύει κατά μείζονα λόγο όταν ο δικαιούχος διατροφής είναι τέκνο, του οποίου το υπέρτερο συμφέρον πρέπει να καθοδηγεί την ερμηνεία και την εφαρμογή του κανονισμού 4/2009 και συνιστά, όπως επιβεβαιώνει το άρθρο 24, παράγραφος 2, του Χάρτη, παράμετρο πρωταρχικής σημασίας σε

όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε διενεργούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς θεσμούς (πρβλ. απόφαση της 16ης Ιουλίου 2015, A, C-184/14, EU:C:2015:479, σκέψη 46).

- 110 Αφετέρου, καθόσον, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 16 του κανονισμού 4/2009, ο σκοπός της διεθνούς δικαιοδοσίας που στηρίζεται στο *forum necessitatis* είναι να θεραπεύονται, «ειδικότερα, καταστάσεις αρνησιδικίας», είναι, καταρχήν, εύλογο το να μπορεί το επιληφθέν δικαστήριο κράτους μέλους να την επικαλεστεί, σε εξαιρετικές περιπτώσεις και υπό την επιφύλαξη εμπεριστατωμένης αναλύσεως των δικονομικών συνθηκών στο οικείο τρίτο κράτος, όταν η πρόσβαση στη δικαιοσύνη εντός του τρίτου κράτους κωλύεται, από νομικής ή πραγματικής απόψεως, ιδίως από την εφαρμογή δικονομικών προϋποθέσεων που εισάγουν διακρίσεις ή που προσκρούουν στις θεμελιώδεις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης.
- 111 Τέταρτον, η επίμαχη διαφορά πρέπει να παρουσιάζει «επαρκή σύνδεσμο» με το κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου. Συναφώς, προκειμένου να δοθεί απάντηση στις αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου, αρκεί η επισήμανση ότι η αιτιολογική σκέψη 16 του κανονισμού 4/2009 διευκρινίζει ότι τέτοιος σύνδεσμος μπορεί να θεμελιώνεται, μεταξύ άλλων, στην ιθαγένεια ενός εκ των διαδίκων.
- 112 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω διευκρινίσεων, καθώς και των στοιχείων που επικαλέστηκε η μητέρα των ανήλικων τέκνων, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να κρίνει αν μπορεί να στηριχθεί στο άρθρο 7 του κανονισμού 4/2009 προκειμένου να επιληφθεί της αγωγής διατροφής που άσκησε η ΜΡΑ για τα τέκνα της. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο μπορεί να κρίνει εαυτό αρμόδιο προκειμένου να θεραπεύσει τον κίνδυνο αρνησιδικίας, αλλά δεν μπορεί να στηριχθεί αποκλειστικά σε γενικές περιστάσεις σχετικές με τις ελλείψεις του δικαστικού συστήματος του τρίτου κράτους, χωρίς να αναλύσει τις συνέπειες που θα μπορούσαν να έχουν οι εν λόγω περιστάσεις στη συγκεκριμένη περίπτωση.
- 113 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7 του κανονισμού 4/2009 έχει την έννοια ότι:
- σε περίπτωση που η συνήθης διαμονή του συνόλου των διαδίκων σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής δεν βρίσκεται σε κράτος μέλος, η διεθνής δικαιοδοσία που θεμελιώνεται, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, στο *forum necessitatis*, κατά την έννοια του προαναφερθέντος άρθρου 7, μπορεί να διαπιστωθεί εάν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 3 έως 6 του κανονισμού αυτού, εάν δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή διαδικασίας στο τρίτο κράτος με το οποίο η διαφορά παρουσιάζει στενό σύνδεσμο, και εφόσον η διαφορά παρουσιάζει επαρκή σύνδεσμο με το κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου·
 - για να θεωρηθεί, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ότι μια διαδικασία δεν μπορεί ευλόγως να κινηθεί ή να διεξαχθεί σε τρίτο κράτος, πρέπει, κατόπιν διεξοδικής αναλύσεως των στοιχείων που προβάλλονται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, η πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε αυτό το τρίτο κράτος να παρακωλύεται, από νομικής ή πραγματικής απόψεως, ιδίως λόγω της εφαρμογής δικονομικών προϋποθέσεων που εισάγουν διακρίσεις ή που προσκρούουν στις θεμελιώδεις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης, χωρίς να απαιτείται ο διάδικος που επικαλείται το προαναφερθέν άρθρο 7 να αποδείξει ότι ματαιώς κίνησε ή επιχείρησε να κινήσει τη διαδικασία ενώπιον των δικαστηρίων του ίδιου τρίτου κράτους, και

- προκειμένου να κρίνει ότι μια διαφορά παρουσιάζει επαρκή σύνδεσμο με το κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου, το δικαστήριο δύναται να στηριχθεί στην ιθαγένεια ενός εκ των διαδίκων.

Επί του έκτου προδικαστικού ερωτήματος

- 114 Με το έκτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 47 του Χάρτη έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στο να μην προσδιορίζει η εφαρμογή των διατάξεων των κανονισμών 2201/2003 και 4/2009 κανένα κράτος μέλος ως έχον δικαιοδοσία, ακόμη και στην περίπτωση που οι σύζυγοι έχουν στενούς δεσμούς με κράτη μέλη, λόγω της ιθαγένειάς τους και της προγενέστερης κατοικίας τους.
- 115 Όπως προκύπτει ιδίως από τις σκέψεις 87 έως 92 και 98 έως 113 της παρούσας αποφάσεως και όπως επισήμανε, κατ' ουσίαν, η Επιτροπή στις γραπτές παρατηρήσεις της, οι διατάξεις του κανονισμού 2201/2003 και του κανονισμού 4/2009, και ιδίως τα άρθρα 7 και 14 του κανονισμού 2201/2003 και το άρθρο 7 του κανονισμού 4/2009, τα οποία θεσπίζουν μηχανισμούς που καθιστούν δυνατό τον προσδιορισμό δικαστηρίου που έχει διεθνή δικαιοδοσία όταν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία βάσει των λοιπών διατάξεων των κανονισμών αυτών, διασφαλίζουν ότι τα δικαστήρια τουλάχιστον ενός κράτους μέλους έχουν διεθνή δικαιοδοσία για να εκδικάσουν, αντιστοίχως, αγωγές σχετικές με τη λύση του γάμου, με ζητήματα γονικής μέριμνας και με υποχρεώσεις διατροφής.
- 116 Κατά συνέπεια, όπως επισήμανε η Επιτροπή, δεδομένου ότι το έκτο προδικαστικό ερώτημα είναι υποθετικό, παρέλκει η απάντηση σε αυτό.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 117 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σε αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφασίζει:

- 1) Το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΚ) 2201/2003 του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2003, για τη διεθνή δικαιοδοσία και την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε γαμικές διαφορές και διαφορές γονικής μέριμνας ο οποίος καταργεί τον κανονισμό (ΕΚ) 1347/2000, και το άρθρο 3, στοιχεία α' και β', του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής, έχουν την έννοια ότι για τον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής κατά τις διατάξεις αυτές δεν δύναται να αποτελεί καθοριστικό στοιχείο η ιδιότητα των συζύγων ως συμβασιούχων υπαλλήλων της Ευρωπαϊκής Ένωσης τοποθετημένων σε αντιπροσωπεία της Ένωσης σε τρίτο κράτος, για τους οποίους προβάλλεται ότι απολαμβάνουν διπλωματικού καθεστώτος εντός του εν λόγω τρίτου κράτους.

- 2) Το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 2201/2003 έχει την έννοια ότι, για τον προσδιορισμό της συνήθους διαμονής παιδιού, δεν ασκεί επιρροή ο σύνδεσμος που συνίσταται στην ιθαγένεια της μητέρας και στη διαμονή της, πριν από την τέλεση του γάμου, στο κράτος μέλος στο οποίο υπάγεται το δικαστήριο που έχει επιληφθεί αιτήσεως γονικής μέριμνας, ενώ δεν αρκεί για τον ως άνω προσδιορισμό ούτε το γεγονός ότι τα ανήλικα τέκνα έχουν γεννηθεί στο εν λόγω κράτος μέλος και έχουν την ιθαγένειά του.
- 3) Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 7 του κανονισμού 2201/2003, σε συνδυασμό με το άρθρο 6 αυτού, στην περίπτωση κατά την οποία κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία να επιληφθεί αιτήσεως λύσεως του γάμου δυνάμει των άρθρων 3 έως 5 του ίδιου κανονισμού, το γεγονός ότι ο εναγόμενος της κύριας δίκης έχει την ιθαγένεια κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο υπάγεται το επιληφθέν δικαστήριο δεν επιτρέπει την εφαρμογή της ρήτρας περί επικουρικής διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπεται στο προαναφερθέν άρθρο 7 για να θεμελιωθεί διεθνής δικαιοδοσία του δικαστηρίου αυτού, χωρίς ωστόσο να αποκλείει το ενδεχόμενο τα δικαστήρια του κράτους μέλους του οποίου ο εναγόμενος είναι πολίτης να έχουν δικαιοδοσία για την εκδίκαση τέτοιας αιτήσεως κατ' εφαρμογήν των εθνικών κανόνων περί δικαιοδοσίας του τελευταίου ως άνω κράτους μέλους.

Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 14 του κανονισμού 2201/2003, στην περίπτωση κατά την οποία κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία να επιληφθεί αιτήσεως περί γονικής μέριμνας δυνάμει των άρθρων 8 έως 13 του εν λόγω κανονισμού, το γεγονός ότι ο εναγόμενος της κύριας δίκης είναι πολίτης κράτους μέλους διαφορετικού από εκείνο στο οποίο υπάγεται το επιληφθέν δικαστήριο δεν αποκλείει την εφαρμογή της ρήτρας περί επικουρικής διεθνούς δικαιοδοσίας που προβλέπεται στο προαναφερθέν άρθρο 14.

- 4) Το άρθρο 7 του κανονισμού 4/2009 έχει την έννοια ότι:
- σε περίπτωση που η συνήθης διαμονή του συνόλου των διαδίκων σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής δεν βρίσκεται σε κράτος μέλος, η διεθνής δικαιοδοσία που θεμελιώνεται, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, στο *forum necessitatis*, κατά την έννοια του προαναφερθέντος άρθρου 7, μπορεί να διαπιστωθεί εάν κανένα δικαστήριο κράτους μέλους δεν έχει διεθνή δικαιοδοσία δυνάμει των άρθρων 3 έως 6 του κανονισμού αυτού, εάν δεν είναι ευλόγως δυνατή ή είναι ανέφικτη η έναρξη ή η διεξαγωγή διαδικασίας στο τρίτο κράτος με το οποίο η διαφορά παρουσιάζει στενό σύνδεσμο, και εφόσον η διαφορά παρουσιάζει επαρκή σύνδεσμο με το κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου·
 - για να θεωρηθεί, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ότι μια διαδικασία δεν μπορεί ευλόγως να κινηθεί ή να διεξαχθεί σε τρίτο κράτος, πρέπει, κατόπιν διεξοδικής αναλύσεως των στοιχείων που προβάλλονται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, η πρόσβαση στη δικαιοσύνη σε αυτό το τρίτο κράτος να παρακωλύεται, από νομικής ή πραγματικής απόψεως, ιδίως λόγω της εφαρμογής δικονομικών προϋποθέσεων που εισάγουν διακρίσεις ή που προσκρούουν στις θεμελιώδεις εγγυήσεις της δίκαιης δίκης, χωρίς να απαιτείται ο διάδικος που επικαλείται το προαναφερθέν άρθρο 7 να αποδείξει ότι ματαιώς κίνησε ή επιχείρησε να κινήσει τη διαδικασία, ενώπιον των δικαστηρίων του ίδιου τρίτου κράτους, και

- προκειμένου να κρίνει ότι μια διαφορά παρουσιάζει επαρκή σύνδεσμο με το κράτος μέλος του επιληφθέντος δικαστηρίου, το δικαστήριο δύναται να στηριχθεί στην ιθαγένεια ενός εκ των διαδίκων.

(υπογραφές)